

Mening i arbeid

En samfunnspsykologisk studie av
medierepresentasjoner i Norge

Agnete Falck Revdal

Masteroppgave ved Psykologisk institutt

UNIVERSITETET I OSLO

Juni 2014

Mening i arbeid

En samfunnspsykologisk studie av
medierepresentasjoner i Norge

© Agnete Falck Revdal

2014

Mening i arbeid

En samfunnspsykologisk studie av
medierepresentasjoner i Norge

Agnete F. Revdal

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Forfatter: Agnete Falck Revdal

Tittel: Mening i arbeid

En samfunnspsykologisk studie av medierepresentasjoner i Norge

Veileder: Erik Carlquist

I lys av forskning på positiv fungering og *well-being*, tar studien for seg hverdagsforståelser av meningsfylt arbeid. Ved bruk av en konstruktivistisk orientert Grounded Theory-tilnærming, undersøkes representasjoner av mening i arbeid slik de trer frem i norske medietekster. Resultatet tar form som en modell av representasjoner som har fellestrekk med etablerte konseptualiseringer av mening i arbeid slik de foreligger i faglitteraturen. Det foretas så en eksemplifiserende analyse av to metatemaer som knytter Grounded Theory-modellen sammen. Disse kalles «å overskride seg selv» og «det iboende verdige ved arbeid» og diskuteres i lys av ideologiske strømninger i samtiden.

Forord

Forskning rundt mening tar opp to temaer jeg er særskilt interessert i: menneskers forståelser av verden, og menneskers oppfatninger om hva som er av verdi. Min tverrfaglige bakgrunn har gitt meg et grunnsyn på verden som bestående av multiple, sosialt konstruerte virkeligheter som eksisterer parallelt. Ulike synsvinkler og perspektiver gir ulike forståelser og overbevisninger. Dette gjelder både innenfor vitenskapen og i dagliglivet forøvrig. Mens paradigmatiske posisjonering og metodisk tilnærming legger rammeverket for en vitenskapelig forståelse, tilbyr sosiokulturelle representasjoner og normer rammeverket for hverdagslige forståelser. Det eksisterer med andre ord ytre begrensninger for hvordan man oppfatter livet og verden. Disse store, til dels usynlige, antakelsene ligger til grunn for hele grupper av menneskers forståelse av væren i verden. Forskjellige ideologiske rammeverk tilbyr også forskjellige svar på hva som utgjør en god måte å leve på. Hva er verdifull bruk av tid og krefter? Hva er det som er viktig å fokusere på? Meningsforskning er således et felt som spenner over det hele økosystemet av menneskelig psykologi, fra personlig opplevd mening til kollektivt delte oppfatninger.

Takk til Erik Carlquist, både for å være en svært inspirerende og kunnskapsrik hovedveileder, men også for å være en rent ut fantastisk mann. Om du noen gang skal bestige et fjell skal jeg frivillig bære tingene dine opp. En stor takk går også til samboeren min Adrian, som holder ut med meg så standhaftig at jeg er overbevist om at vi kan overvinne en zombieapokalypse sammen.

Oslo, juni 2014

Agnete Falck Revdal

Til min gode venn Ingvald, som gav meg mitt første møte med meningsløsheten.

En evig takk til deg for alt du ga meg og for alt jeg fikk gi deg.

Takk for at du lærte meg om ekstrem sårbarhet og ekstrem godhet.

Takk for beviset du ga på at det ikke alltid handler om å redde liv, men om den

mellommenneskelige evnen vi alle bærer med oss

til å gjøre andres liv verdt å leve.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag.....	IV
Forord.....	VI
1. Innledning.....	1
2. Teoretiske perspektiver	3
2.1 Mening og well-being	3
2.2 Tidlig psykologisk forskning på mening.....	4
2.3 Modell av opplevd mening i livet	4
2.4 Rammeverk for opplevd mening i arbeid.....	5
2.5 Begrepsdifferensiering	6
2.6 Språk som formende for virkelighetsforståelse.....	6
3. Metode.....	8
3.1 Om paradigmer og posisjonering	8
3.2 Et konstruktivistisk perspektiv på meningsdannelse.....	9
3.3 Grounded Theory og dens muligheter og problemer	10
3.4 Trustworthiness, refleksivitet og etiske hensyn	12
3.5 Utvalg og datainnsamling.....	12
4. Analyse.....	14
4.1 Om koding og kategorisering	14
4.2 Åpen koding	15
4.3 Aksial koding	16
4.4 Selektiv koding.....	17
5. Resultat.....	18
5.1 Personnivå	19
5.1.1 Indre/ selv	19
5.1.2 Andre.....	21
5.1.3 Arbeidsmiljø.....	22
5.2 Det transenderende nivået	23
5.3 Makronivået	25
5.4 Oppsummering av GT- undersøkelsen.....	26
5.5 Videre diskusjon med eksemplifiserende analyse.....	27
6. Avsluttende diskusjon.....	31
7. Litteraturliste	34

1. Innledning

“As the last twenty years have increasingly demanded that employees adapt to the changing needs of organizations, it is now perhaps appropriate to recognize and consider how organizations should respond to the changing needs of their employees.” (Cartwright & Holmes, 2006, s. 200).

“Without meaning and purpose, there is little reason to do what is necessary to live and to endure the inevitable suffering and trials that come with life.” (Emmons, 2005, s. 735).

De fleste mennesker bruker betydelige deler av livet sitt på arbeidsplassen, noe som gjør arbeid til et sentralt domene i deres liv. Å trives på arbeidsplassen er derfor viktig for menneskers positive fungering og generelle *well-being*. Forskningsfunn viser at personer som opplever mening i arbeidet sitt, har det generelt sett bedre i livet enn de som ikke gjør det (Arnold, Turner, Barling, Kelloway & McKee, 2007). Dette resonnerer med studier gjennomført i Danmark som viser at mennesker som opplever arbeidet sitt som meningsfylt har mye lavere sykefravær, og går sjeldnere ut i uførepensjon enn andre (Clausen, Burr & Borg 2014a; 2014b).

De siste tiårene har det skjedd en restrukturering av arbeidsmarkedet. På grunn av finanskriser, globalisering og økt internasjonal konkurranse, er dagens arbeidsmarked farget av en globalisert ideologi. Denne ideologiske strømmingen vektlegger neoliberalisme, individualisme og konsum (Nafstad, Blakar, Carlquist, Phelps & Rand- Hendriksen, 2009; Carlquist & Phelps, 2014). Kritikere mener at et arbeidsmarked organisert etter nyliberale verdier kan bringe med seg negative konsekvenser for de ansatte fordi det legger stort press på den enkelte (Cartwright & Holmes, 2006; Allvin, Aronsson, Hagström, Johansson & Lundberg, 2011; Schnell, Höge & Pollet, 2013). Eksempelvis gjelder dette nedskjæringer, krav om økt effektivitet, usikkerhet og tvetydighet på arbeidsplassen, faktorer som kan redusere trivsel, både på jobb og i livet forøvrig (Allvin et al., 2011). Forskning på opplevd mening i arbeidslivet er derfor viktig for å kunne forstå hvordan arbeidsplassen kan fremstå som fasiliterende for menneskers positive fungering (Guevara & Ord, 1996; Duchon & Plowman, 2005; Ardichvili & Kuchinke, 2009; Chalofsky, 2010).

Denne undersøkelsen gjøres med bakgrunn i forskning som peker mot at opplevelsen av mening i arbeid er viktig for menneskers positive fungering. Hensikten med studien er å undersøke dagligdagse forståelser av konseptet. Studiens tema er *sosiale representasjoner av meningsfylt arbeid*. Sosiale representasjoner er common sense-forståelser mennesker har om den sosiale verden. Individer og grupper benytter seg av sosiale representasjoner til å forstå og konstruere en felles virkelighet (Moscovici, 2001). En antakelse som ligger til grunn for denne undersøkelsen er at personer trekker på mediebildets konstruksjon av virkeligheten for selv å forstå sine omgivelser. Med bakgrunn i en antakelse om at ideologiske strømninger og utbredte representasjoner gir seg uttrykk i språkbruk, har jeg valgt avisartikler som datamateriale (Nafstad et al., 2009). Problemstillingen for oppgaven er som følger: *Hvilke bestanddeler inngår i representasjoner av mening i arbeid, slik de fremstår i medietekster?*

I denne oppgaven vil jeg først foreta en analyse av medietekster med utgangspunkt i Grounded Theory, og fremstille en empirisk grunnlagt modell av representasjoner av meningsfylt arbeid. Deretter følger en eksemplifiserende analyse av to metatemaer (Guest, MacQueen & Namey, 2012) som kommer frem fra undersøkelsen. Dette gjøres med grunnlag i Pidgeon (1996) sitt argument om at tematiske oppsummeringer i en GT-undersøkelse kan fungere som en plattform for å videre systemkritisk analyse. Denne delen av analysen vil derfor gjøres fra et kritisk språkpsykologisk perspektiv og det vil vises til eksempler på hvordan de sosiale representasjonene språkliggjøres (Rommetveit, 1972/2000; Blakar, 1973/2006). Jeg vil se nærmere på hvordan disse språkliggjorte temaene fungerer ideologisk.

Oppgaven vil starte med en beskrivelse av mening slik det benyttes som fagbegrep, fulgt av noen perspektiver på mening i arbeid. Videre vil jeg gi en kort forklaring på hvordan språk, representasjon og sosial realitet er sammenkoblet. Grounded Theory er valgt som metodologisk tilnærming for genereringen av modellen av representasjonene (Glaser & Strauss, 1967). Metodologiske valg og fremgangsmåte vil bli grundig beskrevet i metode- og analysedelen. I resultatdelen som følger, vil den fremtrådte modellen over sosiale representasjoner av mening i arbeid fremstilles og beskrives. Til sist vil jeg foreta en mer dyptgående analyse av to metatemaer som binder modellen sammen. Temaene vil diskuteres i lys av hvordan de fungerer ideologisk.

2. Teoretiske perspektiver

Denne studien undersøker representasjoner om mening. Jeg vil først presentere et overblikk over mening som fagbegrep og videre beskrive noen foreliggende perspektiver på mening i arbeid. Deretter vil jeg kort skissere noen overordnede perspektiver på relasjonen mellom språk, representasjon og sosiale realiteter. En nærmere presentasjon av Grounded Theory er plassert i metodekapitlet.

2.1 Mening og well-being

Forskning innen positiv psykologi og well-being fokuserer på prediktorer for god menneskelig fungering (Seligman & Csikszentmihalyi, 2000; Ryan & Deci, 2001). Well-being-forskning har i de siste årene blitt delt opp i to strømninger som favner ulike komponenter ved well-being (Kashdan, Biswas-Diener & King, 2008). *Hedonisk* well-being har å gjøre med positiv affekt, fravær av negativ affekt, og selvrapportert tilfredshet med livet. Denne tradisjonen har filosofisk slektskap til utilitarisme (Ryan, Huta & Deci, 2008; Cummins, Li, Wooden & Stokes, 2013). *Eudaimonisk* well-being rommer aspekter som formål, potensial og mening. Denne forskningstradisjonen har bakgrunn i aristotelisk filosofi, der tanken om mennesket som virkeliggjør sine potensialer står sentralt (Ryff & Singer, 2008). På lik måte er skillet mellom *subjective well-being* (SWB) og *psychological well-being* (PWB) mye brukt. SWB er en forståelse som i hovedsak befinner seg i den hedoniske tradisjonen for well-being (Cummins, Li, Wooden & Stokes, 2013), imens PWB er en konseptualisering innenfor den eudaimoniske tradisjonen (Ryff & Singer, 2008).

Psykologisk forskning på mening er basert på ulike tilnærminger, og har resultert i et mangfold av definisjoner og måleinstrumenter (Battista & Almond, 1973; Wong, 1998; Steger, Frazier, Oishi & Kaler, 2006). Opplevelsen av mening anses som et sentralt aspekt ved positiv fungering (Ryan, Huta & Deci, 2008). Forskning på mening er oftest forbundet med den eudaimoniske well-being tradisjonen og konseptet om psychological well-being (Ryff & Keyes, 1995; Keyes, Shmotkin & Ryff, 2002). Det kan hevdes at menneskets søken etter, og opplevelse av, mening i livet er helt essensielt i vår eksistens (Frankl, 1946/2006). En rekke empiriske undersøkelser viser at mennesker som opplever høy grad av mening i livet har det generelt bedre enn de som ikke gjør det (Schnell, 2009). Å finne ut hva det er som skal til for at mennesker opplever mening, er dermed av stor interesse.

2.2 Tidlig psykologisk forskning på mening

Psykologisk forskning rundt mening har sitt opphav i Viktor Frankl (1946/2006) og hans postulat om at viljen til mening er vesensbestemmende for mennesket. Å oppleve sitt liv som meningsfylt består ifølge ham av 1) å oppfatte verden som forståelig og 2) å leve for et verdig formål. Et annet viktig bidrag i tidlig forskning på mening er Antonovsky sine tanker (1979; 1993). Han hevder at mening oppstår gjennom en *sense of coherence*, en opplevelse av sammenheng. Noe senere presenterte Baumeister (1991) et rammeverk for opplevd mening i livet. Han mente at mennesker må tilfredsstille fire behov for mening: 1) å oppleve formål, 2) å legitimere sine handlinger etter en moralsk standard, 3) å ha mestringstro eller oppleve kontroll over sine omgivelser, og 4) å føle selvverd og bli ansett som verdig av andre. En annen retning innen tidlig meningsforskning tar utgangspunkt i menneskets eksistensielle livsvilkår og den medfølgende angsten for døden (Becker, 1971; Yalom, 1980). En teori som stammer fra denne tilnærmingen er såkalt Terror Management Theory (TMT). Fra dette perspektivet ønsker mennesket å se sitt liv som meningsfylt for å overskride det endelige ved døden og fjerne seg fra dødsangsten (Cozzolino & Blackie, 2013; Sullivan, Kosloff & Greenberg, 2013).

2.3 Modell av opplevd mening i livet

En nyere tilnærming til mening er Tatjana Schnell sin hierarkiske modell av opplevd mening (2009). Modellen inneholder fem gjensidig relaterte nivåer for meningsproduksjon. De høyere nivåene er mer komplekse og abstraherte, og fungerer som integrative rammeverk for de lavere nivåene. På det laveste nivået finner vi persepsjon, hvor mennesket tar inn verden gjennom sine sanser, og prosesserer disse stimuliene ved hjelp av kognitive mekanismer og allerede opparbeidete skjema. Handling og mål, nivåene over persepsjon i hierarkiet, henger nært sammen fordi det ene ikke kan oppstå foruten det andre (Park & Folkman, 1997; Emmons, 2005): Handling er alltid rettet mot oppnåelsen av et mål, og et mål kan ikke bli oppnådd uten at man handler mot det. Handling og mål utgjør skjemaer som persepsjoner fortolkes innenfor. Det å besitte en følelse av målrettethet generelt, og livsformål spesielt, er sentralt i mye av meningslitteraturen. Flere teoretikere argumenterer for at målaspektet er kjernen til mening i livet (Emmons, 2005; Klinger, 2012). På det neste nivået i hierarkiet ligger kildene til mening. Disse fungerer som grunnleggende orienteringer, og gir motivasjon til atferd innenfor ulike livsdomener. Kilder til mening fører derfor implisitt til opplevd

mening ved å tilby en meningsfull struktur i livet (Schnell, 2009).

Mening i livet befinner seg øverst i hierarkiet og består av to dimensjoner: meningsfylde og meningskrise. Disse anses for å være relativt uavhengige dimensjoner, noe som medfører at variasjon i den ene ikke behøver å påvirke variasjon i den andre. Meningsfylde er formende for persepsjon, handling og mål, og kjennetegnes ved en grunnleggende følelse av mening. Opplevelsen av mening består av en vurdering av livet som bestående av *retning* (en opplevelse av orientering i livet), *koherens* (at persepsjoner, handlinger, mål og overordnet mening oppleves personlig konsistent), *viktighet* (at ens handlinger har påvirkning), og *tilhørighet* (opplevelsen av å være del av noe større enn seg selv) (Schnell, 2009).

2.4 Rammeverk for opplevd mening i arbeid

Fordi opplevd mening er sentralt for menneskers positive fungering, og fordi arbeid er et så sentralt domene i manges liv, er det av interesse å undersøke hva som skal til for at arbeid oppleves meningsfylt (Jahoda, 1982; Ardichvili & Kuchinke, 2009; Paulsen, 2012). Det er gjort en rekke studier og forsøk på teoretisering av opplevd mening i arbeid. Rosso, Dekas og Wrzesniewski (2010) har foretatt en grundig teorigjennomgang av eksisterende bidrag på emnet. Slik forfatterne understreker, faller teoretiseringen av mening i arbeid inn i to hovedtilnærminger: kilder til mening (hvor mening kommer fra) og underliggende psykologiske og sosiale mekanismer (hvordan noe blir meningsfylt). Kildene kan ifølge Rosso et al. (2010) grupperes i *selv*, *andre*, *arbeidskontekst* og *spirituelt liv*. Mekanismene som gjør at arbeid oppleves meningsfylt er *autentisitet*, *mestringstro*, *selvfølelse*, *formål*, *tilhørighet*, *transendens* og *kulturell og interpersonlig forståelse*.

Rosso et al. (2010) fremstiller et teoretisk rammeverk bygget omkring antakelsen om at opplevelsen av meningsfylt arbeid oppstår i skjæringspunktene mellom to dimensjoner (agens/sammenkobling og selv/andre). Dette gir fire retninger til meningsfylt arbeid: *Individuering* (representerer mestringstro og selvtillit som indikatorer på et verdig selv), *bidrag* (refererer til oppfattet viktighet og virkning av ens handlinger), *kontakt med selvet* (representerer autentisitet og opprettholdelsen av koherens mellom selv og arbeidsrolle) og *forening* (reflekterer tilhørighet og harmoni med andre mennesker og prinsipper). Schnell et al. (2013) poengterer at det er vesentlig samsvar mellom Schnell (2009) sin teoretiske modell av mening i livet og Rosso et al. (2010) sitt rammeverk over mening i arbeid.

2.5 Begrepsdifferensiering

Pratt og Aschford (2003) understreker at begrepene *meaning* og *meaningfulness* blir brukt om hverandre i faglitteraturen. Mangelen på konsistens i begrepsbruken fører til forvirring rundt begrepets innhold (Netland, 2009; Schnell, 2009). Dette utgjør en fare for kunnskapsbasen ved at forskningsresultatene kan være vanskelig å tolke. Pratt og Aschford (2003) gjør derfor et forsøk på å separere begrepene fra hverandre. Ifølge forfatterne har *meaning* (mening) i en arbeidskontekst å gjøre med den typen *betydning* arbeidet har. Mening beskrives som resultatet av at man har gjort noe forståelig, altså en fortolkning av hva noe betyr i menneskets liv. Eksempelvis kan arbeidets mening være tilgangen til lønn eller noe å bruke tiden sin på. *Meaningfulness* (meningsfylde) i en arbeidskontekst omhandler graden av *viktighet* som tilknyttes arbeidet. Arbeids meningsfylde avhenger derfor av den individuelle vurderingen av arbeidets viktighet, og anses for å være en positiv faktor. Å arbeide som sykepleier kan derfor være svært meningsfylt for ett menneske, og mindre meningsfylt for et annet.

Schnell et al. (2013) skiller mellom konseptene *meaning of work* (meningen med arbeid) og *meaning in work* (mening i arbeid). Hun beskriver at meningen *med* arbeid brukes når det er snakk om arbeidet spesifikt, for eksempel betydningene tilknyttet arbeidsløshet. Mening *i* arbeid beskriver den subjektive opplevelsen av meningsfylde i en spesifikk arbeidskontekst (Schnell et al., 2013). Oppdelingen i mening *med* og mening *i*, bærer likhet med Pratt og Aschford (2003) sitt skille mellom mening og meningsfylde. Til tross for de ulike forfatternes forsøk på å skille disse meningsordene som fagbegrep fra hverandre, er det viktig å understreke at ordene brukes på mye mer fleksible måter i hverdagsspråket. Fordi denne undersøkelsen fokuserer nettopp på representasjoner slik de fremstår i medietekster, vil jeg ofte vise til begrepene slik de er observert empirisk. Mening, meningsfylde, mening *i* og mening *med*, vil derfor i brorparten av undersøkelsen ikke være i fokus som teoretiske begreper, men som sosialt forhandlede konsepter som kan observeres empirisk.

2.6 Språk som formende for virkelighetsforståelse

Ifølge Rommetveit (1972/2000) oppstår en sosial realitet når avsender og mottaker i en samtale tar premissene for ytringen for gitt. Slike tatt-for-gitte forståelser kommer ofte til uttrykk gjennom implisitte påstander som ligger til grunn i en uttalelse, og er styrende for situasjonsdefinisjonen. Eksempelvis kan avsender komme med ytringen «den intelligente

kvinnen er ung». Predikatet i ytringen, altså den påstanden som er åpen for mottakeren å verifisere eller ikke, er «*kvinnen er ung*». Om mottakeren godtar uttalelsen har de to samtalepartnerne blitt enige i ytringen om at kvinnen er ung. Forøvrig bærer utsagnet med seg et implisitt premiss. I tillegg til predikatet, har avsender lagt til grunn for mottakerens forståelse at det ikke er snakk om en hvilken som helst kvinne. Det er snakk om at «*den intelligente kvinnen* er ung». At kvinnen er intelligent fungerer som et implisitt premiss fordi det blir holdt utenfor problematisering og behandles som tatt for gitt. Når mottaker sier seg enig i predikatet om at kvinnen er ung, godkjenner hun også med det samme at kvinnen er intelligent. At kvinnen er intelligent blir dermed en sosial realitet fordi avsender og mottaker er enige om noe som de tar for et gitt faktum.

Begrepet *meningspotensial* beskriver et ords totale assosiative nettverk og mulige betydninger (Rommetveit, 1972/2000). Kun en begrenset del av dette nettverket aktiveres i enhver uttalelse. Et ord i en ytring tolkes ut ifra dets kontekst, eksempelvis det som ble sagt før og etter ordet. Basert på denne konteksten aktiveres visse regioner av ordets hele begreps- og assosiasjonsnettverk (Rommetveit, 1972/2000). Altså er det i enhver ytring kun en begrenset del av et ords meningspotensiale som aktiveres. Et eksempel på hvordan konteksten bidrar til å aktivere ulike deler av assosiasjonsnettverket er følgende: «Hun gikk over vannet» og «Hun drakk opp vannet». I første setning aktiveres assosiasjoner tilknyttet vann som en islagt innsjø. I den andre setningen aktiveres assosiasjoner til vann som drikke. For øvrig er det ikke bare setningskontekster som er avgjørende for hvordan vi assosierer og avkoder utsagn. Den kulturelle og samfunnsmessige konteksten er også avgjørende for tolkningen (Nelson & Prilleltensky, 2010). Det er eksempelvis rimelig å anta at «kvinne» assosieres hyppigere med «forsørger», «karrierebevisst» og «fri» i Norge enn i kulturer med et mer tradisjonelt kvinnesyn.

Blakar (1973/2006) tar utgangspunkt i Rommetveit (1972/2000) sin språkteori og utdyper hvordan språkbruk representerer maktbruk. Han presenterer fire trekk ved kommunikasjonsprosessen som hver for seg åpner for maktbruk, gjennom å strukturere mottakers opplevelse: 1) Valgene som avsender og mottaker tar i inn- og avkodingen av budskapet påvirker hvilke aspekter det legges fokus på, og hvilke holdninger og innstillinger som formidles. 2) Mottak av et språkelement utløser tre delprosesser: vi får et bilde av hva ordet konkret står for (referanse), assosiasjoner til ordet utløses (assosiativ komponent) og følelser vi knytter til ordet vekkes (emosjonell komponent). Ved å spille på disse forskjellige komponentene kan avsenderen påvirke reaksjonen hos mottaker. 3) Språk er åpent og

produktivt, noe som gjør at ord kan forandre mening og innhold i nye kombinasjoner. 4) Språkssystemet avspeiler og uttrykker maktrelasjoner. Dette er fordi forholdet mellom det som navngis og merkelappen det får, stort sett er arbitrært, kombinert med at ord er ladde med holdinger og verdier.

I lys av de overstående idéene er det altså av betydning for menneskers virkelighetsforståelser hvilke ord som benyttes og hvilke implisitte premisser som ligger til grunn for en ytring. Avsenderen av et budskap har makt over mottakeren ved å ha en viss grad av kontroll over situasjonsdefinisjonen.

Billig (1997) beskriver ideologi som et samfunns oppfattelse av sunn fornuft. Ideologi fungerer dermed som et felles mentalt rammeverk for hvilke tanker, handlinger og følelser som er vanlige og aksepterte i et samfunn. For deltagerne i samfunnet fremstår disse mønstrene som naturlige, og fungerer derfor svært normativt, samtidig som de er implisitte og unngår problematisering (Eagleton, 1991; Blakar, Nafstad, Carlquist, Phelps & Rand-Henriksen, 2007). Disse tankesettene og handlingsmønstrene blir diskursivt mediert gjennom språket. Ved å tilegne oss språket tilegner vi oss samtidig samfunnets rådende ideologier (Blakar, 1973/2006; Blakar et al., 2007).

3. Metode

3.1 Om paradigmer og posisjonering

Det er gjort en rekke forsøk på å trekke opp grenselinjer innen det vitenskapsfilosofiske feltet. Disse inndelingene tjener det formål å gjøre det lettere å tenke rundt muligheter og virkninger av å ta ulike posisjoner i møte med et forskningsspørsmål. Et eksempel på dette er Guba og Lincoln (1994) sin oppdeling i fire paradigmer. Disse har grunnlag i ulike filosofiske leirer, og kalles *positivisme*, *postpositivisme*, *kritisk teori* og *konstruktivisme*. En positivistisk posisjon fører med seg antakelser om naiv realisme (ontologi) og muligheten for et objektivt forhold mellom forskeren og det hun forsker på (epistemologi). Postpositivisme er også grunnet i et realistisk virkelighetsperspektiv, men anerkjenner i større grad at forskeren aldri kan distanseres fullstendig fra det som forskes på. Kritisk teori-paradigmet medfører et syn på virkeligheten som en kollektiv forståelse formet av de politiske, sosiale og økonomiske strukturene som eksisterer i samfunnet (Guba & Lincoln, 1994; Ponterotto, 2005). Denne posisjonen vektlegger at forskeren tar høyde for at hun interagerer med deltageren og verden

rundt seg. Konstruktivistisk orienterte forskere anser verden som bestående av et mangfold sosialt skapte og forhandlede virkeligheter som eksisterer side ved side. Forskerens egne verdier og erfaringer tas eksplisitt i betraktning, da det er ansett som en nødvendig del av forskningsprosessen og resultatet (Glaser & Strauss, 1967; Fassinger, 2005).

Et annet skille innen forskning er det mellom kvantitative og kvalitative tilnærminger. Kvantitative studier omhandler å observere den ytre verden for så å kvantifisere disse observasjonene i form av tall. Denne måten å forske på befinner seg innenfor den positivistiske forskningstradisjon, og utføres med bruk av strengt kontrollerte variabler som utsettes for ulike tilstander. Variasjonen som oppstår imellom disse tilstandene måles. Formålet med slike kvantitative studier er ofte å generalisere på tvers av store grupper mennesker (DeVellis, 2012). Kvalitative studier fokuserer på små grupper eller få personer, og søker etter å fange mer detaljerte, komplekse og kontekstavhengige beskrivelser. Kvalitative studier har som oftest grunn i en konstruktivistisk eller interpretativ filosofisk tradisjon. De er derfor sensitive for den sosiale konteksten studien gjøres innenfor (Mason, 2002). Gantt (2005) argumenterer for at man mister synet av det rent menneskelige ved å plassere studiet av mennesker i et rammeverk bestående av positivistiske kriterier. Ved å redusere menneskelige formål og verdisett til statiske, objektive og kvantifiserbare enheter, hevder Gantt (2005) at man glipper hva psykologien som fagfelt har som kjerne å studere. Med forståelsen av mennesket som et statisk objekt, mister forskningen aspekter ved meningsdannelse og individuell agens (Gantt 2005; Nafstad, 2005; Reber & Osbech, 2005), aspekter som flere teoretikere mener å være vesensbestemmende for mennesket (Becker, 1971; Yalom, 1980). Med tanke på at fenomenet som undersøkes i dette tilfellet er nettopp opplevelsen av mening, anser jeg det i lys av overstående argument som passende å velge en kvalitativ tilnærming i denne studien.

3.2 Et konstruktivistisk perspektiv på meningsdannelse

Formålet med dette prosjektet er først å undersøke hvilke bestanddeler som inngår i representasjoner av meningsfylt arbeid, for så å se nærmere på noen overordnede temaer og hvordan disse fungerer ideologisk. Det er dermed fruktbart å anlegge et rammeverk for undersøkelsen basert på antakelsene om at verdenen vi lever i delvis er sosialt skapt gjennom kollektivt forhandlede meningsstrukturer. De måtene vi oppfatter og fortolker omverdenen på, måten vi kognitivt og emosjonelt vurderer situasjoner på og hvordan vi velger å handle, antas i rammen av denne undersøkelsen å være kulturelt og kontekstuel betinget. Kunnskap om

verden må derfor søkes i menneskers aktive forhandling av virkeligheten gjennom bruk av historisk, sosialt og kulturelt nedarvet språk (Blakar, 1973/2006; Jørgensen & Philips, 2010). De sosiale representasjonene som skapes og videreformidles gjennom språket, utgjør sosiale realiteter (Rommetveit, 1972/2000). Slike kollektivt delte tankesett eller ideologier legger føringer for hvilke muligheter og begrensninger mennesker blir tilbudt. Disse strukturene oppleves som naturlige og tatt for gitt, og unngår således problematisering (Eagleton, 1991; Billig, 1997).

Min posisjon inneholder tanken om at språkbruk kan undersøkes empirisk for å fange kollektivt delte representasjoner av den sosiale verden. Det er dette som skal gjøres i undersøkelsens første del. Språkbruk antas å skape sosiale realiteter, som medfører at avsenderen av et budskap har betydelig makt over mottakeren. I undersøkelsens andre del vil jeg se nærmere på hvordan enkelte metatemaer av representasjoner virker å formidle en ideologisk strømning. I tråd med mitt ontologiske og epistemologiske standpunkt, samt formuleringen av forskningsspørsmålet mitt, velger jeg å benytte meg av Fassinger (2005) sin konstruktivistisk orienterte versjon av Grounded Theory som forskningsmetode i første del av undersøkelsen. I neste del vil jeg ta utgangspunkt i Pidgeon (1996) sin idé om å gjøre en mer systemkritisk eller dekonstruktiv analyse, basert på oppsummerte metatemaer (Guest et al., 2012). Her vil jeg gjøre bruk av en kritisk språkpsykologisk tilnærming (Rommetveit, 1972/2000; Blakar, 1973/2006).

3.3 Grounded Theory og dens muligheter og problemer

Grounded Theory (Glaser & Strauss, 1967) ble utviklet som en reaksjon mot hypotetisk-deduktive måter å produsere kunnskap på. Forfatterne la vekt på at forskningsprosessen skulle tilstrebe å være så lite styrt som mulig av allerede eksisterende teori. Glaser og Strauss (1967) mente at metodens induktive karakter gjør det mulig for teori å fremtre direkte utfra et datamateriale. Dette står i kontrast til den deduktive måten å tolke datamaterialet på innen et eksisterende teoretisk rammeverk. Denne egenskapen ved GT gjør at metoden kan tilby forskeren en måte å kreativt undersøke et fenomen på, med få forutinntattheter (Fassinger, 2005). Dette aspektet ved metoden er en vesentlig grunn til at jeg har valgt å benytte meg av GT i møte med mitt forskningsspørsmål.

Kort forklart innebærer analyseprosessen en utvikling av teori, gjennom en kontinuerlig og sirkulær bevegelse mellom datainnsamling, koding, konseptualisering og teoretisering. Nye data sammenliknes og undersøkes opp mot de allerede oppdagede kodene

og kategoriene, samt relasjonene mellom disse. Alle koder, kategorier og sammenhenger utvides og endres helt til en har nådd teoretisk metning. Forskeren har så gjennom prosessen kommet frem til en teori eller modell om fenomenet for undersøkelsen (Glaser & Strauss, 1967; Charmaz, 2000; Fassinger, 2005; Willig, 2009).

I dag eksisterer det ulike versjoner av GT, som har sprunget ut fra uenigheter mellom originalforfatterne. Glaser (1992) har opprettholdt den opprinnelige tanken om å oppdage teori som det trer frem fra data. Strauss og Corbin (1998) fjerner seg fra denne tilnærmingen ved å legge til ulike kodingsprosedyrer. Disse kodingsprosedyrene styrer hvordan forskeren stiller spørsmål til datamaterialet ved å tilføre interessedomener som datamaterialet leses igjennom. Et eksempel er å vektlegge fokus på endring og prosess. På denne måten blir den fremtredende teorien veiledet av regler for kodingen, og metoden har derigjennom fått et deduktivt tilsnitt (Heath & Crowley, 2004; Kelle, 2005). Ifølge Kelle (2005) omhandler dette skillelinjen mellom fremtredelse og fremtvingelse av teori fra data. På den ene siden lar en kategorier tre frem fra datasettet av seg selv på en induktiv måte. På den andre siden gjør det deduktive aspektet at forskeren delvis selv tilordner datasettet inn i kategorier. Om dette skillet til Kelle (2005) kan anses for å være problematisk, avhenger av forskerens vitenskapsfilosofiske posisjon. Konstruktivistiske forskere mener eksempelvis at et forskningsresultat aldri kan være helt uavhengig av forskeren. De mener at forskningsprosessen er en interaksjon mellom forskeren og datasettet (Guba & Lincoln, 1994). På denne måten kan en dermed anse all kategorisering som delvis deduktiv og avhengig av forskerens egne evner og vurderinger.

Et annet potensielt problem ved GT er at metoden befinner seg i en midtposisjon som gjør at den blir stående laglig til for hogg fra både den (post)positivistiske og konstruktivistiske idétradisjonen (Fassinger, 2005). Midtposisjonen tilbyr imidlertid metodologisk fleksibilitet. På den ene siden finnes det systematiske og detaljerte retningslinjer for hvordan forskeren skal gå frem under GT-prosessen. På den andre siden er metoden åpen nok til å tillate forskeren å kreativt kunne fange rike nyanser og dybde. GT blir på denne måten fanget midt i mellom to former for kritikk. Den ene som hevder at metoden er for rigid, den andre som hevder at den ikke er rigid nok. Kelle (2005) og Fassinger (2005) sine argumenter er to gode grunner til at det er viktig for forskere som benytter seg av GT å være eksplisitt på sin posisjonering og tydelig på alle valg som gjøres i forskningsprosessen. Min posisjon og mine valg vil bli presentert mer nøye i analysekapitlet som kommer nedenfor. Før undersøkelsene beskrives og fremstilles, vil jeg presentere hvor avgjørende konseptene

trustworthiness og *refleksivitet* er for å vurdere hvorvidt en GT- studie er god eller ikke.

3.4 Trustworthiness, refleksivitet og etiske hensyn

Innen positivistisk forskning benyttes kriteriene for *indre validitet*, *ytre validitet*, *reliabilitet* og *objektivitet* som nødvendige mål for å kunne vurdere forskning som god. Disse kriteriene er ikke overførbare til kvalitative tilnærminger, da kvalitative funn ikke avhenger av statistiske prosedyrer eller andre metoder for kvantifisering (Golafshani, 2003).

Tilnærmingene er grunnleggende ulike, noe som gjør at kriteriene for å vurdere dem også må være det. Guba (1981) foreslår fire kriterier for å vurdere *trustworthiness* i kvalitative undersøkelser. Konseptet kan oversettes til pålitelighet og fyller rollene til de positivistiske kvalitetskriteriene. De fire kriteriene for pålitelighet og måter å tilfredsstille disse på (Guba, 1981) er følgende: *Troverdighet* handler om å presentere et godt bilde av det fenomenet som studien har til hensikt å undersøke; *overførbarhet* handler om å tilby leseren tilstrekkelige beskrivelser av undersøkelsens kontekst, slik at hun med basis i egne erfaringer kan vurdere funnene som sannsynlig for å oppstå i liknende situasjoner; *pålitelighet* (ordet er her oversatt fra *dependability* og må ikke forveksles med det overordnede konseptet *trustworthiness*) handler om at forskeren bør strekke seg mot å muliggjøre en fremtidig, liknende undersøkelse; *bekreftelse* fordrer at forskeren streber etter å bevise at resultater og funn stammer fra datamaterialet og ikke hennes egne vurderinger (Shenton, 2004). Disse tankene tar jeg med meg gjennom hele forskningsprosessen.

Fordi kvalitativ forskning anerkjenner interaksjon mellom forskeren og det som forskes på, er det nødvendig at hun er refleksiv under hele prosessen. Refleksivitet omhandler en kontinuerlig anerkjennelse av forskerens egen påvirkning på forskningsprosessen, noe som innebærer å gjøre sin faglige posisjon eksplisitt, samt å ta høyde for at personlige egenskaper avgjør hvilke valg som blir tatt underveis i prosessen. Grunnet studiens oppbygning, har jeg ikke sett det nødvendig å foreta nevneverdige etiske hensyn (Cieurzo & Keitel, 1999).

3.5 Utvalg og datainnsamling

Jeg startet forskningsprosessen med å velge tre av Norges største aviser å hente data fra: Dagbladet, Verdens Gang og Aftenposten. Disse avisene ble valgt fordi de er landsdekkende og leses av betydelige deler av den norske befolkningen. I en pilotundersøkelse foretok jeg et åpent søk i alle tilgjengelige norske aviser i den digitale databasen ATEKST

(www.retriever.no), for å undersøke hvorvidt det eksisterte nok materiale for å bygge en videre undersøkelse. Pilotundersøkelsen indikerte at det eksisterte en forskjell mellom de små og store avisene vedrørende hvilket samfunnsmessig nivå journalistene fokuserte på. Mens artiklene fra de store avisene gjennomgående tenderte mot å ta for seg politiske og strukturelle forhold, presenterte mindre og lokale aviser oftere saker fra enkeltpersoner og nærmiljø. Å inkludere det lokale perspektivet ga dermed et mer komplett bilde av representasjoner i media av mening og meningsfylde i og på arbeid. Jeg valgte derfor å foreta et mer inkluderende søk i undersøkelsen, for å dekke lokale representasjoner. Med disse utvalgsriteriene mener jeg å ha grunnlag for å anta at datasettet inneholder et fyldig bilde av representasjoner som eksisterer i Norge, slik det presenteres i trykte media.

Ved hjelp av ATEKST (www.retriever.no) samlet jeg inn avisartikler fra Dagbladet, Verdens Gang og Aftenposten for ett år (datert mellom 08.11.12 og 08.11.13) som ga treff på søkeordene *meningsf** OR *meningsl** AND (*arbeid** OR *jobb**) OR *”mening i jobb”* OR *”mening i arbeid”*. Under innsamlingen av data fra lokalaviser brukte jeg de samme søkeordene som nevnt over. Tidsperioden for søket ble begrenset for å redusere antall relevante treff slik at jeg ikke ble sittende med et overveldende antall artikler. Jeg valgte derfor å samle inn de første hundre treffene fra 29.10.13 og 30 dager tilbake. Disse falt mellom 12.10.13 og 29.10.13. På denne måten tilstrebet jeg å fange oppfatninger som eksisterer blant folk i Norge om meningsfylde i arbeidsdomenet.

Før jeg kunne benytte meg av datamaterialet, foretok jeg en gjennomlesning av artiklene. Dette for å vurdere hvilke jeg kunne beholde og hvilke som opplevdes irrelevante for undersøkelsen. Artiklene ble fjernet fra videre analyse om de oppfylte en av de tre følgende kriteriene: 1) Artikkelen inneholdt ekspertuttalelser eller baserte seg på forskningsrapporter og dermed var farget av faglig kunnskap og begrepsapparat. 2) Artikkelen inneholdt søkeord som kun var morfologisk relevante ved sin oppbygning, men ikke var semantisk relevante. For eksempel ved treff på «meningsforskjeller», «meningsbrytning», «meningsmåling», «meningsfelle» eller «Arbeiderpartiet». 3) Artikkelen inneholdt ord relatert både til mening og til arbeid, men omhandlet ikke konseptene som relaterte. Et eksempel på et slikt tilfelle er det følgende: «I trepartsmodellen vi har i **arbeidslivet**, burde det vært balanse mellom partene.[...] Formuesskatten diskriminerer norsk eierskap og er konkurransevridende til fordel utenlandskeide selskaper. Det er jo **meningsløst**.» (Karlsen, 2012, s.25). I dette utdraget dukker både søkeordet arbeid og mening opp, men er ikke knyttet sammen på en måte som er relevant for denne undersøkelsen.

Etter en grundig gjennomgang av utvalget ble jeg sittende igjen med 220 artikler som inneholdt representasjoner av mening og arbeid. Tabellen nedenfor (tabell 1) viser en oversikt over fordelingen mellom avisene.

Tabell 1: Oversikt over antall artikler før og etter gjennomlesning

	Verdens Gang	Dagbladet	Aftenposten	Mindre aviser ¹	Sum
Antall artikler før reduksjon	57	199	314	100	670
Antall artikler etter reduksjon	29	51	81	53	220

4. Analyse

4.1 Om koding og kategorisering

Et grunnprinsipp i Grounded Theory er å kontinuerlig bevege seg imellom datamateriale, koder og kategorier for å forsikre at de fremtredende mønstrene virkelig har bunn i datamaterialet (Fassinger, 2005). Dette prinsippet kalles konstant sammenlikning, og gjøres ved bruk av tre ulike strategier for koding: åpen, aksial og selektiv.

Åpen koding: Denne strategien innebærer å bryte rådata ned i meningsfulle enheter som grupperes utfra et prinsipp om likhet. *Aksial koding:* Prosessen for aksial koding foregår som en sammenlikning og revidering av de fremtrådte kategoriene, hvor forholdene mellom grupper av koder utdypes. *Selektiv koding:* Den siste strategien omhandler struktureringen av en samlende teori eller modell. Kategoriene organiseres i samsvar med det fremtrådte nettverket av relasjoner dem imellom (Ponterotto, 2010). Disse strategiene blir nærmere forklart i analysedelen nedenfor.

Guest et al. (2012) understreker at en vanlig svakhet ved kvalitative undersøkelser er at de ofte mangler gode nok beskrivelser av de brukte analytiske fremgangsmåtene. Jeg etterstreber derfor å gjøre mine analytiske valg eksplisitte, og vil i følgende avsnitt presentere disse mer detaljert.

¹

Søkeperioden brukt for å samle disse artiklene er kortere enn for de andre avisene

4.2 Åpen koding

Jeg startet analyseprosessen med å segmentere råteksten inn i meningsenheter. Linell og Gustavsson (1987) beskriver meningsenheter som de minste enhetene en samtale kan deles inn i. De er små, avgrensede enheter som inneholder en ytring. Jeg valgte utdrag fra alle artiklene i datasettet og behandlet disse som koder som kunne utforskes videre.

Utvalgskriteriet var at de inneholdt tilfeller av den undersøkte representasjonen (Guest et al., 2012). I denne studien er representasjonen et uttrykk for mening og et uttrykk for arbeid kombinert i samme teksttilfelle. Disse vil heretter bli henvist til som MAR (mening og arbeidsrepresentasjon). Fassinger (2005) understreker at omfanget av disse kodene delvis avhenger av forskerens egne skjønnsmessige vurderinger. Mine koder varierer i størrelse fra tekstbrokker så små som en setning til sidelange avsnitt. Det avgjørende for grensetrekningen var hvor MAR innholdsmessig virket å starte og hvor de sluttet (Guest et al., 2012).

I tråd med prinsippet om konstant sammenlikning, opprettet jeg en excel-fil hvor et nytt underark kunne legges til for hvert abstraksjonsnivå i analyseprosessen. På denne måten kunne jeg enkelt bevege meg frem og tilbake mellom råmaterialet, de fremtredende kodene og de mer inklusive kategoriene. Ved hjelp av dette grepet unngikk jeg å behandle de ulike nivåene og kodingsstrategiene som separate og uavhengige.

I løpet av prosessen ble alle kodene samlet i et separat excelark som en kodebase. Disse kodene ble så sammenliknet med hverandre og gruppert i kategorier etter et prinsipp om likhet (Guest et al., 2012). Grupperinger av koder ble gjort på grunnlag av 1) likhet i ordvalg, altså om kodene inneholdt de samme begrepene, 2) om kodene omhandlet samme område eller tematikk, og 3) semantisk likhet, altså om de syntes å bety det samme på et mer latent nivå. Alle kodene jeg fant som viste til fler enn én MAR ble plassert under et flertall kategorier. Følgende tekstutdrag eksemplifiserer et slikt tilfelle:

Slik **fyller han ventetida** med noe meningsfullt.- Det handler om å **brenne for noe**. Og når du blir rammet av det, når du har funnet noe som du kan **realisere deg selv** gjennom, blir du lett **oppslukt**. Jeg liker å tro at det å få historien ut til verden **er viktig**, være de siviles talerør (Hoffenigh, 2013, s. 22).

På den ene siden viser koden til at noe meningsfullt å gjøre handler om å «fylle tiden». I tillegg bærer den med seg indre psykologiske dimensjoner ved å trekke frem «å brenne for noe», muligheten til å «realisere seg selv» og å bli «oppslukt». Koden inneholder også en tanke om å gjøre noe som oppfattes som «viktig». Siden utdraget presenterer fem ulike MAR,

ble koden plassert under fem ulike kategorier.

Etter å ha gjennomgått hele kodebasen ved bruk av åpen koding, hadde jeg skissert et grovt bilde over fremtrådte kategorier. Disse var på dette tidspunktet langt fra ferdige, men fungerte som sorteringssekker for videre undersøkelser. Noen enkeltkoder viste ved denne første gjennomgangen ingen påfallende likhet til andre koder og falt dermed utenfor kategoriene. Jeg valgte, slik Guest et al. (2012) foreslår, å legge disse kodene til side i et eget ark, slik at jeg kunne studere dem nøyere senere i analyseprosessen.

4.3 Aksial koding

Ved hjelp av strategien for aksial koding kan relasjonene mellom de ulike kategoriene utdypes (Strauss & Corbin, 1998; Willig, 2009; Fassinger, 2005; Ponterotto, 2010). Fassinger (2005) beskriver fire måter å sammenlikne kategoriene seg imellom på: a) å sammenlikne og relatere underkategorier med kategorier, b) å sammenlikne kategorier med nye data, c) å utvide kategoriens innhold og kompleksitet ved å beskrive deres egenskaper og dimensjoner og 4) å endre på kategorier og relasjoner dem imellom om variasjoner i datamaterialet tilsier at det er nødvendig. Jeg startet den aksiale kodingen ved å se nøyere på de foreløpige kategoriene jeg hadde funnet ved hjelp av den åpne kodingen. Noen av kategoriene tok form som underkategorier av andre kategorier, mens enkelte kategorier inneholdt fasetter som kunne klassifiseres som selvstendige underkategorier. Eksempelvis hadde jeg under den åpne kodingen funnet en kategori jeg valgte å kalle *å hjelpe andre*. Ved bruk av aksial koding så jeg nærmere på de inkluderte kodene og fant vesentlige nyanser som gjorde at jeg måtte revidere hele kategorien. Dette hadde grunn i at kodene omhandlet hjelp på ulike nivåer, som interaksjon ansikt-til-ansikt (f eks. å jobbe på sprøyterom) eller som bidrag på et mer globalt plan (f eks. ved å påvirke samfunnsdebatten om sorteringssamfunnet). Ved nærmere undersøkelse endret jeg derfor *å hjelpe andre* fra å være en uordnet samling koder til å bli en merstrukturert kategori.

Enkeltkodene jeg hadde satt til side under den åpne kodingen, viste seg i arbeidet med aksial koding å i stor grad falle inn i det gradvis fremtredende kategorinettverket. Enten syntes de å tilsvare en eksisterende underkategori, eller så virket de å representere separate hovedkategorier. Dette medfører at enkelte kategorier i nettverket jeg vil presentere nedenfor kun inneholder én kode. Dette kan kritiseres siden det kun er ett eneste tilfelle som bygger

opp under representasjonen. Til tross for at disse kategoriene er sjeldent forekommende, viser de likevel til eksisterende forståelser av meningsfylt arbeid, noe jeg mener gjør dem viktig å beholde.

4.4 Selektiv koding

Det siste stadiet i GT-prosessen kalles selektiv koding. Dette innebærer at forskeren velger ut en kjernekategori som integrerer de andre kategoriene til en forståelig helhet (Fassinger, 2005; Ponterotto, 2010). Denne helheten består av relasjonsnettverket mellom de ulike kodene og kategoriene. Det er dette relasjonsnettverket som utgjør forskningsproduktet, the grounded theory. At målet med forskningsprosessen er å fange én kjernekategori ser jeg imidlertid på som potensielt problematisk. Ikke alle fenomener kan organiseres, og dermed representeres, i et ryddig og entydig hierarki. Om forskeren går inn i datamaterialet med en hensikt om å oppdage én kategori som kan inkludere alle de andre, er det mer sannsynlig at hun kommer frem til et slikt nettverk, til forskjell fra forskeren som ikke lar seg styre av en slik a priori antakelse om det endelige resultatet. Kelle (2005) viser bekymring for at et slikt resultat i for stor grad blir påvirket av forskeren. På dette stadiet av prosessen anser jeg denne bekymringen som særskilt berettiget. Jeg vil derfor understreke viktigheten av å fremvise pålitelighet (se side 12), for å forsikre leseren om teoriens grunnlag i datamaterialet.

Etter å ha ferdigstilt en samling kategorier, var neste steg å sette disse sammen i et nettverk eller en modell. For å komme i gang med den analytiske tenkningen, og for å lettere se sammenhenger og mønstre i forskningsfunn, foreslår Mason (2002) å fremstille forskningsresultater grafisk. Jeg valgte derfor å skrive ned alle kategoriene for hånd, og klippet dem ut som separate papirlapper. Disse kategorilappene festet jeg på en vegg og flyttet dem rundt til jeg opplevde at strukturen virket å stemme. Det vil si at forholdet mellom kategoriene ga både teoretisk og intuitiv mening, både hierarkisk og nivåmessig. Jeg markerte også hvilke kategorier som hadde sammenheng til tross for at de befant seg på ulike steder i modellen.

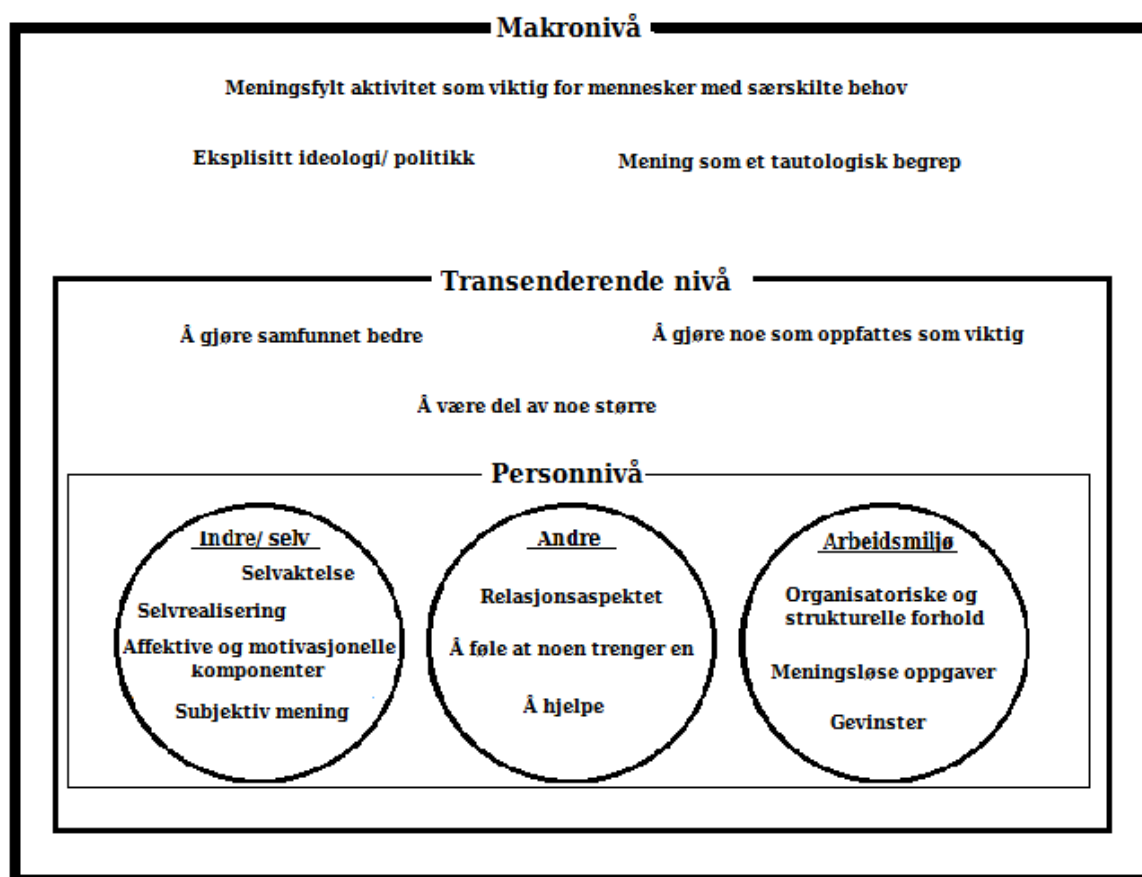
I de siste delene av analyseprosessen er det ved bruk av GT vanlig å trekke inn faglitteratur på det gitte området (Strauss & Corbin, 1998; Fassinger, 2005; Willig, 2009). Etter å ha plassert kategoriene helt fysisk på plass i forhold til hverandre slik jeg mente strukturen trådte frem, så jeg nærmere på eksisterende litteratur om mening. Dette gjorde jeg for å se om det var samsvar eller motsigelser imellom mine funn og mer funderte tanker.

Antakelsen min var at jeg måtte ta en ny vurdering av mine egne funn om det syntes å være for store uenigheter mellom min modell og eksisterende rammeverk. De gjeldende teoretiske bidragene jeg trakk inn i analysen hentet jeg fra Schnell (2009) sin modell over mening livet og Rosso et al. (2010) sin teorigjennomgang av mening i arbeid. Som nevnt eksisterer det mye samsvar mellom aspekter i Rosso et al. (2010) sitt rammeverk og Schnell (2009) sin modell (Schnell et al. 2013). Grunnet samsvar mellom hovedaspekter ved mine funn og hovedaspekt ved de nevnte teoretiske bidragene, valgte jeg å unnvære justeringer av den fremtrådte modellstrukturen.

Det største problemet jeg møtte i analysefasen, var struktureringen og plasseringen av koder relatert til aspekter ved selve arbeidsplassen. Disse kodene opplevde jeg som særskilt utfordrende å sortere på grunn av stor variasjon i innhold. Jeg endte opp med å sortere arbeidsforhold-kodene inn etter hvilket strukturelle nivå de virket å legge seg på. Jeg endte opp med en generell og lite spesifikk kategori som jeg valgte å kalle *arbeidsmiljø* (se side 22). Dette er den klart mest diffuse kategorien i modellen. Mange av kodene og temaene som inkluderes i denne likner veldig på koder som er plassert under andre kategorier. Det gjeldende kriteriet jeg benyttet meg av var til slutt at kodene favnet lokale, konkrete forhold på jobb.

5. Resultat

Modellen jeg fremstiller av representasjoner av mening i arbeid er inndelt i tre nivåer. Disse har jeg valgt å kalle *personnivå*, *transenderende nivå* og *makronivå* (se figur 1). Personnivået er inndelt i tre domener: *indre/selv*, *andre* og *arbeidsmiljø*. Rosso et al. (2010) fant i sin litteraturgjennomgang et sett med kilder og mekanismer som anses å være relatert til opplevd mening i arbeid. I presentasjonen av hver kategori vil jeg vise til de relevante kildene og mekanismene som Rosso et al. (2010) har funnet, og trekke linjer til Schnell (2009) sine tanker. Dette vil jeg gjøre for å fremheve likheter og ulikheter mellom faglige konseptualiseringer og hverdagslige representasjoner av meningsfylt arbeid. De empirisk fremtrådte kategoriene vil illustreres av sitater fra avisartiklene jeg har brukt i undersøkelsen.

Figur 1: MAR slik de fremstår i skriftlige medier, oppdelt i tre strukturelle nivåer

5.1 Personnivå

Personnivået er, som nevnt, delt inn i tre domener. Disse samsvarer ganske godt med tre av kildene til mening som Rosso et al. (2010) presenterer. Henholdsvis selvet, andre og arbeidskontekst. Hva disse domenene rommer er forskjellig fra GT- modellen og Rosso et al. (2010) sin undersøkelse.

5.1.1 Indre/ selv

Domenet jeg har valgt å kalle for *indre/selv* favner MAR som er knyttet til individuelle komponenter. I den empirisk fremstilte modellen inneholder indre/selv fire kategorier. Disse er *selvaktelse*, *selvrealisering*, *affektive og motivasjonelle komponenter*, og representasjonen om at opplevd meningsfylde er subjektivt, kalt *subjektiv mening*. (se tabell 2).

Tabell 2: Oversikt over MAR knyttet til indre/selv

Kategorier	Eksempel
Selvaktelse.	«Opplevelsen av at noe har mening er viktig for selvrespekten og livskvaliteten.» (Johansen, 2012, s. 2).
Selvrealisering.	«Jobben som bamsemaker er en veldig meningsfull jobb som ivaretar verdisynet og det jeg er opptatt av.» (Raaen & Steen, 2013, s. 22).
Affektive og motivasjonelle komponenter.	«En veldig meningsfull jobb. Både skummel og spennende.» (Lundgaard, 2013, s. 37).
Subjektiv mening.	«For deg er det åpenbart viktig å ha en meningsfylt jobb,[...]. Det er bare du som kan definere hva som er viktig og meningsfylt for deg.» (Moe, 2013, s. 6).

Et av de psykologiske aspektene som trådte frem fra datasettet var kategorien jeg valgte å kalle for *selvaktelse*. Slik det fremstår i mine resultater er selvaktelse en hyppig forekommende del av opplevd meningsfylde i arbeidsdomenet. Kategorien favner rolle, selvbilde, selvrespekt og verdighet. Det andre psykologiske aspektet som trådte fram var *selvrealisering*. Denne kategorien omhandler oppfattelsen av at det en jobber med samsvarer med, forsterker eller utvikler det bildet en har av seg selv. I mine resultater inneholder selvrealisering interesse, noe man selv ønsker, å utfylle sitt potensial, selvrealisering, å bruke sitt talent, samt et målaspekt.

De affektive og motivasjonelle komponentene i datasettet viser til representasjoner av emosjonell aktivering og motivasjonelle virkninger som meningsfylt arbeid antas å ha. Affektive og motivasjonelle komponenter favner både positiv og negativ affekt. De mest fremtredende av komponentene er et vitaliserende aspekt (kjennetegnet bl.a. ved spenning, lidenskap, driv, motivasjon, begeistring, entusiasme og livsgnist), et trygghets- og sikkerhetsaspekt, samt generell positiv affekt som for eksempel glede. Kategorien *subjektiv mening* viser til en representasjon om at opplevd meningsfylde på jobb er noe ethvert menneske selv konstruerer.

Dette domenet av representasjoner samsvarer med konseptualiseringer i litteraturen av *selvet* som kilde til meningsfylt arbeid (Rosso et al., 2010). Ifølge Rosso et al. (2010) er *selvfølelse*, *autentisitet* og *mestringstro* relevante mekanismer under dette domenet. Idéen om

mestringstro er også vesentlig i Schnell (2009) sin beskrivelse av hva som er viktig for opplevd mening i livet.

5.1.2 Andre

Det neste domenet på personnivå kalte jeg *andre*. Kategoriene for MAR som jeg fant i datasettet gjenspeiler viktigheten av relasjoner i arbeidssammenheng. Domenet jeg har kalt *andre* favner tre kategorier: *relasjonsaspektet*, *å hjelpe*, samt *å føle at noen trenger en* (se tabell 3).

Relasjonsaspektet er en generell kategori som omhandler verdien av det å være sammen med andre i ansikt-til-ansikt- interaksjon. Kategorien inneholder det å jobbe tett og nært mennesker, å bety noe for noen, fellesskap, kameratskap, å bidra til at andre møtes, å møte syke og sårbare og å møte nye mennesker.

Tabell 3: Oversikt over MAR knyttet til andre

Kategorier	Eksempel
Relasjonsaspektet.	«Jeg elsker å jobbe med barn og unge, alt det meningsfylte i det fargerike fellesskapet, alle de unike mulighetene til å stadig skape nye relasjoner med kjente og ukjente mennesker, nasjonalt og internasjonalt.» (Stølman, 2013, s. 27).
Å hjelpe.	«Han opplevde det som meningsfylt å bidra i saker der barn trenger hjelp, forklarer hun.» (Østtveit, 2012, s. 37).
Å føle at noen trenger en.	«Begravelsesbyrå er en spesiell bransje, men jeg kunne ikke ha funnet noe mer meningsfylt. [...] Det blir et tett og spesielt møte med mennesker. Det er fint å kunne bety noe for noen, og hjelpe noen, i en tid hvor de trenger det som mest.» (Jacobsen, 2013, s. 27).

Å hjelpe er en konkret kategori som omhandler å arbeide med personer som oppleves å trenge hjelp. Dette er en relasjonell kategori hvor individet gir av seg selv til andre uten å kreve noe tilbake. Kategorien rommer eldreomsorg, å hjelpe andre, å hjelpe syke, arbeid med rusmisbrukere, å hjelpe barn, å hjelpe utsatte grupper i samfunnet, å fortsette/videreføre andres arbeid etter deres død, å gi folk en god arbeidsdag og gi ungdom gode fritidstilbud.

Den siste kategorien på området er konkret og handler om *å føle at noen trenger en*. Dette aspektet understreker noe av det gjensidige ved sosiale relasjoner. Spesifikt gjelder

dette hvordan en kan oppleve selvverdi gjennom å være betydningsfull for andre. Rosso et al. (2010) beskriver i likhet med mine funn *andre* mennesker som kilde til mening, og trekker frem *tilhørighet* som en mekanisme for å oppnå meningsfylt arbeid. Schnell (2009) understreker likeledes at tilhørighet er vesentlig for opplevd mening i livet generelt.

5.1.3 Arbeidsmiljø

Domenet jeg har kalt *arbeidsmiljø* inneholder MAR som er spesifikt relatert til aspekter ved selve arbeidsplassen. Disse gjelder primært lokale, konkrete forhold, til forskjell fra de representasjonene vi finner på makronivået (se 5.3, side 25). Slike representasjoner handler om hvordan forholdene må ligge til rette på arbeidsplassen for at individet skal oppleve arbeidet som meningsfylt. I mine funn inneholder domenet for arbeidsmiljø typisk representasjoner om hva som utgjør ideelle strukturelle forhold på arbeidsplassen. Domenet inkluderer tre kategorier, *organisatoriske og strukturelle forhold*, *gevinster* og *meningsløse oppgaver* (se tabell 4).

Kategorien for *organisatoriske og strukturelle forhold* inneholder aspekter ved arbeidsplassens strukturelle organisering og valg tatt på ledernivå. Disse forholdene påvirker individets oppfattelse av meningsfylde på jobb, ved å tilrettelegge for meningsfylt aktivitet, samt muliggjøre oppfattelsen av miljøet som forutsigbart, forståelig og praktisk.

Tabell 4: Oversikt over MAR knyttet til arbeidsmiljø.

Kategorier	Eksempel
Organisatoriske og strukturelle forhold.	«Minst like viktig er mulighetene til meningsfulle arbeidsoppgaver, gode arbeidsbetingelser, arbeidsutsikter og jobbsikkerhet.» (Hagesæther, 2013, s. 6).
Gevinster.	«Dette er en veldig meningsfylt arbeidsplass, og det er som sagt ikke for betalingen vi gjør dette. Det er for opplevelsen,[...].» (Wad, 2013, s. 39).
Meningsløse oppgaver.	«[...] plutselig syntes jeg det hele var flatt, idiotisk og meningsløst. Trøstesløst og bortkastet.» (Keilhau, 2013, s. 14).

Organisatoriske og strukturelle forhold inneholder tydelig organisering, nok gode arbeidsoppgaver, trygghet og sikkerhet på jobb, gode estetiske forhold og åpenhet på jobb.

Kategorien for *gevinster* rommer representasjoner rundt hva man tjener på å arbeide, i vid forstand. En kan ha liknende gevinster i andre livsdomener, men disse gevinstene er altså spesifikt tilknyttet arbeidskonteksten. Gevinstene i arbeid er personlige (medvirkning og inkludering i prosesser på jobb, å bli gitt ansvar, å bli vist tillit, å bli utfordret og ha utvikling, å få personlig oppfølging og tilpasning), sosiale (verdsettelse fra andre på jobb, godt forhold til medarbeidere, samarbeid), materielle (lønn, penger) og helsemessige (psykiske helsegevinster, fysiske helsegevinster).

Kategorien for *meningsløse oppgaver* inneholder representasjoner av hvilke arbeidsoppgaver som oppleves meningsløse. Beskrivelsene av disse oppgavene kjennetegnes ved en følelse av fremmedgjøring mellom den ansatte og sin arbeidsoppgave eller arbeidskontekst. Eksempler er repetitive øvelser uten synlig fremgang, og andre oppgaver som kan klassifiseres som sysifosarbeid i form av endeløst slit uten nytte. Området faller i stor grad sammen med kilden til mening som Rosso et al. (2010) oppsummerer som *arbeidskonteksten*.

5.2 Det transenderende nivået

På *det transenderende nivået* ligger representasjoner som omhandler individets forsøk på å strekke seg utover seg selv. Det transenderende nivået inneholder kategoriene *å gjøre verden bedre*, *å være del av noe større* og *å gjøre noe som oppfattes som viktig* (se tabell 5). Alle disse kategoriene er svært hyppig representert i datasettet, noe som tyder på en svært utbredt oppfatning om at meningsfylt arbeid ofte inneholder et transenderende aspekt.

Tabell 5: Oversikt over MAR på det transenderende nivået.

Kategorier	Eksempel
Å gjøre samfunnet bedre.	«Norge skal leve av energi og miljø, og være bærekraftig. Det er ikke så mange ting som er mer meningsfullt enn å jobbe med det, [...]». (Amundsen & Hvidsten, 2013, s. 4).
Å være del av noe større.	«Når jeg er aktiv i naturen føler jeg meg også som en del av den, det er meningsfylt for meg.» (Gaarder & Arntzen, 2013, s. 40).
Å gjøre noe som oppfattes som viktig.	«Jeg har jobbet med ting som er viktig for folk flest [...]. Det virker veldig meningsfullt å ha fått være med på det ,[...]» (NTBTEKST, 2013).

Mens kategorien for hjelp og bistand på individnivå inneholder ansikt til ansikt-interaksjon, inneholder kategorien *å gjøre samfunnet bedre* ønsket om å gjøre noe for å bedre vilkår i deler av samfunnet som er fjernere fra selvet. Å gjøre samfunnet bedre favner bidrag både på globalt og nasjonalt plan. Kategorien inneholder å bruke sin rolle til det beste for andre deler av verden, å avhjelpe verdens nød, miljø og bærekraft, veldedighet, frivillig arbeid for en god sak, å bedre folks verdigrunnlag, arbeid med menneskerettigheter, å påvirke Norge i riktig retning, å være toppolitiker med innflytelse, samt å være aktiv i samfunnsdebatten.

Kategorien *å være del av noe større* tar for seg opplevelsen av meningsfylde som kommer av å være del av en størrelse som strekker seg langt utover en selv. Å være del av noe større inneholder å være del av en større organisasjon, å være den av naturen, å være del av et fellesskap, samt å være del av tusen års drøfting i form av kunst. Den siste kategorien omhandler en opplevelse av at det en gjør har en form for betydning i verden. At ens handlinger og virke gir et avtrykk. Å *gjøre noe som oppfattes som viktig* inneholder å gjøre noe som oppfattes viktig for en selv eller andre, å gjøre en forskjell, at det en gjør betyr noe, at en bidrar med noe og at det en gjør er til nytte.

Dette domenet samsvarer med Rosso et al. (2010) sin presentasjon av *transendens* som en mekanisme for å oppleve arbeid som meningsfylt. Transendens fører til meningsfylde ved at arbeidet oppleves som et bidrag til noe større enn individet selv. Schnell (2009) skiller mellom to typer av selvtransendens, som hun kaller vertikal og horisontal. Vertikal selvtransendens beskriver hun som en orientering mot en kosmisk kraft. Horisontal selvtransendens beskriver hun som å ta ansvar for noe i verden som er utenfor individets nærmeste sfære. Et aspektene ved selvoverskridelsesmekanismen er beskrevet i forskning rundt *spiritualitet* som kilde til mening. I litteratur som tar for seg spiritualitet på arbeidsplassen, er det et konsistent funn at spirituelt orienterte individer opplever jobben sin som meningsfull fordi de knytter den opp mot et formål som er større enn dem selv (Lips-Wiersma, 2002; Sullivan, 2006; Ashmos & Duchon, 2009). Dette kan omfatte trossystem, naturen eller en annen form for mystisk størrelse. Transendens i mitt materiale omfattet imidlertid også det å bidra til det nasjonale og globale samfunnet.

5.3 Makronivået

Dette nivået i modellen har jeg benevnt *makronivå*, noe som favner representasjoner om mening i arbeid som kan kategoriseres som kulturelt utbredte holdninger og/eller eksplisitte politisk-ideologiske diskurser. Mens det transenderende nivået blant annet omfatter representasjoner om individet som strekker seg mot å påvirke makronivået, kjennetegnes makronivået av deskriptive og normative representasjoner av hvordan meningsfylt arbeid som samfunnsfenomen er eller bør være. Makronivået inneholder kategoriene *eksplisitt ideologi og politikk*, *meningsfylt aktivitet som viktig for mennesker med særskilte behov*, og *mening som et tautologisk begrep* (se tabell 6).

Tabell 6: Oversikt over MAR på makronivå.

Kategorier	Eksempel
Eksplisitt ideologi og politikk	«Økonomi handler ikke bare om penger. Å velge en økonomisk politikk er å velge et menneskesyn, spørre seg hva de menneskelige behov er. [...] Venstresiden mangler rett og slett en større fortelling som viser et annet verdens- og menneskebilde. Denne beretningens økonomiske aspekt måtte i tilfelle også tåle moralske spørsmål: [...] Skaper den tilstrekkelige muligheter for meningsfullt arbeid?» (Kjærstad, 2013, s. 5).
Meningsfylt aktivitet som viktig for mennesker med særskilte behov.	«[...], et lavterskeltilbud til byens rusmisbrukere. [...] Først nedla kommunen gjenbruksverkstedet som er et meningsfullt sted å jobbe, for den samme gruppa.» (Larvik & Ness, 2013, s. 10).
Mening som et tautologisk begrep.	«Meningen med kursene er å sette medlemmene i rådet i stand til å få noe meningsfullt ut av arbeidet, sier X.» (Hordnes, 2013, s. 3).

Den første kategorien under dette domenet har jeg kalt *eksplisitt ideologi og politikk*. Jeg har kalt denne kategorien *eksplisitt* fordi ideologi også kan virke på implisitte, tatt for gitte måter (Augoustinos, Walker & Donaghue, 2006). Ideologi kan dermed implisitt vise seg i andre domener, for eksempel som representasjoner av indre/selv (personnivå) eller det å gjøre noe som oppfattes som viktig (transenderende nivå). Kategorien for eksplisitt ideologi og politikk omfavner tilfeller der ideologier nevnes eksplisitt. Eksempelvis når det refereres til politiske parti eller kapitalisme. *Eksplisitt ideologi og politikk* favner tre utbredte representasjoner rundt meningsfylt arbeid. Den ene er at meningsfylt arbeid avhenger av det økonomiske systemet og politiske avgjørelser. Det andre at meningsfylt arbeid bidrar til et meningsfylt liv. Den siste er en normativ holdning til arbeid. Typisk for forekomster av denne representasjonen er at arbeidsløse benevnes i negative ordelag. Politikkaspektet ved denne

kategorien består av de representasjonene som direkte kunne spores til konkrete politiske synspunkter. Noe forenklet kan en hevde at disse tar form av en konservativ diskurs og en sosialistisk diskurs. Den konservative diskursen bærer med seg en representasjon om at arbeid er meningsfylt i seg selv. Den sosialistiske diskursen fremmer heller en representasjon om at arbeidet er nødt til å oppleves meningsfylt for at det skal oppleves gunstig for individet å arbeide.

Neste kategori viser representasjonen om at *meningsfylt arbeid og aktivitet er viktig for mennesker med særskilte behov*. Denne representasjonen kommer til uttrykk i avisartiklene som et argument for å opprettholde sysselsetting og aktivisering av rusmisbrukere, mennesker med utviklingshemming, romfolk, eldre, innvandrere og andre svake eller stigmatiserte grupper i samfunnet.

Den siste kategorien på makronivået er en av de mest utbredte i datasettet. Denne kategorien kaller jeg *mening som et tautologisk begrep*. Denne kategorien viser hvordan ulike meningsord fremstår som tatt for gitte størrelser, samtidig som de virker å mangle konkret betydning. Som jeg vil komme tilbake til, inngår denne kategorien i et sett av representasjoner der ideologi kan fungere *implisitt*.

Ethvert individs tanker og holdninger er ansett som avhengig av den sosiokulturelle konteksten hun befinner seg i (Bronfenbrenner, 1979; Nelson & Prilleltensky, 2010). Det følger således at den subjektive opplevelsen av meningsfylt arbeid nødvendigvis avhenger av individets gitte samfunnsmessige ramme (Jahoda, 1982; Paulsen, 2012). Rosso et al. (2010) presenterer en mekanisme som omhandler nettopp hvordan sosiokulturelle krefter former hvilke betydninger personer tillegger arbeid. De kaller denne mekanismen *kulturell og interpersonlig forståelse*.

5.4 Oppsummering av GT- undersøkelsen

Slik den beskrevne GT- modellen viser, faller MAR slik de fremstår i medietekster, innenfor ulike domener og nivåer. Til tross for at domene- og kategoriinndelingen som fremgår av min modell, ikke er identisk med eksempler fra litteraturen (Rosso et al., 2010; Schnell et al., 2013), ser vi klare likheter mellom flere aspekter. Eksempelvis sammenfaller aspekter på personnivået i min modell i stor grad med Rosso et al. (2010) sine konsepter *individuering* og

kontakt med selvet, samt Schnell et al. (2013) sine om *retning* og *koherens*. I tillegg samsvarer aspekter ved det transenderende nivået i GT-modellen vesentlig med Rosso et al. (2010) sine *bidrag* og *forening*, og Schnell et al. (2013) sine *viktighet* og *tilhørighet* (se side 5). Heller enn å komme fram til et sett underliggende bestanddeler av meningsbegrepet, viser GT-modellen bredden av representasjoner av meningsfylt arbeid rommer. Med andre ord: ordets meningspotensiale (Rommetveit, 1972/2000).

Ifølge Pidgeon (1996) er det vanlig at GT-forskere ikke beveger seg videre fra en deskriptiv oppsummering av hva som virker å eksistere i datamaterialet. Han argumenterer for at disse resultatene heller bør legges til grunn for videre analyse innenfor bredere sosiale kontekster og maktstrukturer. Jeg vil derfor ta for meg to metatemaer (Guest et al., 2012) som binder enkeltrepresentasjoner i GT-modellen sammen. Disse metatemaene er valgt fordi den hyppige forekomsten i datamaterialet tilsier at de er svært utbredte. Det er derfor av interesse å se nærmere på hvordan disse språkliggjorte representasjonene av meningsfylt arbeid *fungerer* ideologisk.

5.5 Videre diskusjon med eksemplifiserende analyse

GT-modellen inneholder en rekke enkeltstående kategorier som på ulike måter utgjør representasjoner av mening i arbeid, inndelt i tre strukturelle nivåer. Ifølge Pidgeon (1996) er det en fare for at Grounded Theory-studier unnlater å videreutvikle analysen utover en oppsummerende beskrivelse av «det som er». Ved gjentatt veksling mellom lesing av datamaterialet og kategoriene kom jeg fram til at enkeltrepresentasjoner på ulike nivåer av modellen virket å ha vesentlige aspekter til felles. Da jeg sammenliknet disse mer nøye, tegnet det seg et bilde av to overordnede temaer. Slike temaer samsvarer med det Guest et al. (2012) kaller meta- eller uber-temaer. Disse temaene får sitt innhold fra alle de tre nivåene i modellen, og binder enkeltrepresentasjoner i GT- modellen sammen. Begge temaene er svært hyppig forekommende sammenliknet med sammenstillinger av andre kategorier. Pidgeon (1996) argumenterer for at tematiske oppsummeringer kan utgjøre et grunnlag for mer systemkritiske eller dekonstruktive analyser. Analysen av de utvalgte temaene av representasjoner gjøres derfor fra et kritisk språkpsykologisk perspektiv (se side 6).

Først vil jeg illustrere hvordan meningsfylt arbeid ofte oppfattes som inneholdende et transenderende aspekt. Deretter vil jeg beskrive hvordan arbeid ses på som meningsfylt i seg

selv. I tillegg til å diskutere disse to metatemanene vil jeg eksemplifisere hvordan bruk av «meningsord» kan inngå i tatt for gitte oppfatninger om arbeid. Dette har å gjøre med de diffuse betydningstilskrivelsene av meningsord, og deres tilknyttede nettverk av positive konnotasjoner.

Undersøkelsen viste at det eksisterer en utbredt oppfatning blant folk om at meningsfylt arbeid inneholder å gjøre noe som har en bredere påvirkning på verden. Kategorier fra ulike nivåer i GT-modellen inngår i dette temaet som er svært hyppig forekommende. Disse gjelder *å hjelpe, å føle at noen trenger en* (personnivå), *å gjøre samfunnet bedre, å være del av noe større, å gjøre noe som oppfattes som viktig* (transenderende nivå) og *eksplisitt ideologi/politikk* (makronivå). Dette temaet omfatter ofte også eksplisitte eller implisitte normative forestillinger om at arbeid bør inneholde et element som overskrider ens eget liv. Dette gjelder spesifikt positive bidrag til det lokale eller globale samfunnet, som samtidig knyttes til individuelle prioriteringer eller valg:

Her på Hadeland lages produkter som gjør at folk i hele verden kan få et bedre liv. Noe mer meningsfylt kan man ikke gjøre (Storløkken, 2013, s. 14).

Jeg opplevde også at det jeg gjorde var meningsfullt og viktig. Det var viktig å få sendt ned et fly med medisinsk hjelp så fort som mulig, og det var meningsfullt å jobbe tett med andre land (Prestegård, 2013, s. 16).

Det første sitatet inneholder et implisitt premiss i form av et imperativ: *Noe mer meningsfylt kan man ikke gjøre*. Dette er et utsagn som hindrer problematisering av *om* det nevnte er meningsfylt, eller *hvor* meningsfylt det er. Ytringen slår fast at det ikke er mulig å gjøre noe mer meningsfylt enn det som nevnes først i setningen. Aktiviteten det vises til er *å produsere produkter som gjør at folk i hele verden får et bedre liv*, noe som plasseres på toppen av hierarkiet for meningsfylt arbeid. Avsender av dette budskapet har således bidratt til å skape en sosial realitet (Rommetveit, 1972/2000), hvor det mest meningsfylte en kan foreta seg, er å bidra til at hele verden får det bedre.

Det andre sitatet skiller seg fra det over ved å være et eksplisitt uttrykk for at vurderingen er avsenderens egen. *Jeg opplevde også at det jeg gjorde var meningsfullt og viktig*. Utsagnet fremhever at dette er avsenderens subjektive vurdering av det som ble gjort, og legger således ikke så mange føringer for hva mottakeren skal mene. Avsender selv

opplevde det som ble gjort som meningsfullt og viktig. Dette sitatet fungerer som en eksplisitt fremleggelse av en subjektiv vurdering, i motsetning til sitatet over, som er bygd på mer implisitte premisser.

Disse utdragene sammenfattet gir et bilde av meningsfylt arbeid som muliggjørende en form for overskridelse. Hva som gjør arbeid meningsfylt er å ha en funksjon i en videre kontekst enn individets helt nære omgivelser. Særsilt gjelder dette å bidra på et bredt samfunnsmessig plan, å kunne være til nytte for noe langt større enn en selv. Dette temaet legger altså tydelig vekt på at arbeidets innhold er helt vesentlig for at det kan benevnes som meningsfylt. Særlig det første sitatet viser hvordan denne forståelsen er basert i tatt for gitte antakelser om hva meningsfylt arbeid innebærer.

Et ganske annet tema som binder modellen sammen, er det som fremstiller arbeid som meningsfylt i seg selv, eller som essensielt for et meningsfylt liv. Dette står i motsetning til det over nevnte temaet, ved at det fremstiller arbeid som meningsfylt helt uavhengig av dets innhold. Oppfatningen om det iboende verdige ved arbeid, kan sees i kategoriene *subjektiv mening, selvaktelse, organisatoriske og strukturelle forhold* (personnivå), *å gjøre noe som oppfattes som viktig* (transenderende nivå) og *eksplisitt ideologi/politikk* (makronivå). Eksemplet under viser til representasjonen om det iboende verdige ved arbeid:

Men for meg handler det om å ha en jobb å gå til, om verdighet, og tilfredsstillelsen av å gjøre noe meningsfylt (Hurum, 2013, s. 18).

Dette sitatet presenterer det *å ha en jobb å gå til* med opplevelsen av *verdighet*, og *tilfredsstillelse*. Denne tilfredsstillelsen presiseres det at kommer fra *å gjøre noe meningsfylt*. På denne måten ser man at ytringen sammenkobler å ha en jobb, via verdighet og tilfredsstillelse, direkte med å gjøre noe meningsfylt. Setningen indikerer at det å ha en jobb å gå til er meningsfylt i seg selv, uavhengig av hva denne jobben innebærer. En annen indikasjon kommer til uttrykk når avsender poengterer at det også *handler om verdighet*. Forståelsen om at det å ha en jobb gir deg rett til verdighet, vises også i sitatet under:

Tiltakene ovenfor vil både nå og i fremtiden være helt avgjørende for å få folk ut i arbeid. [...] Folk skal gis mulighet til å leve et verdig og meningsfylt liv (Borch, 2013, s. 6).

Den første delen av ytringen, *tiltakene ovenfor vil både nå og i fremtiden være helt avgjørende for å få folk ut i arbeid*, viser at det er snakk om sysselsetting. Begrunnelsen som gis for økt sysselsetting er at *folk skal gis mulighet til å leve et verdig og meningsfylt liv*. Heller ikke her gis det noen beskrivelse av de forholdene den ansatte vil bli utsatt for, eller hvilke oppgaver hun blir tilbudt. Det er altså for menneskets beste å være i jobb, uavhengig av hva jobben innebærer. Dette er fordi å være i arbeid, ifølge denne representasjonen, vil føre til at livet blir meningsfylt og verdig.

Representasjonen knytter menneskelig verdi opp mot det å ha en jobb. En negativ konsekvens ved denne tankegangen er at den skaper en sosial realitet hvor mennesker som ikke er i arbeidslivet anses som mindre verdifulle enn de som er arbeidsføre og sysselsatte. Dette aspektet kommer til syne i sitatene under:

Bak de massive tallene skjuler det seg en broket gruppe mennesker som har det til felles at de ikke har en egen inntekt eller meningsfylt tidsfordriv å fylle dagene sine med (Skjervold, Aale & Hurum, 2013, s. 24).

Jeg liker ikke å se at folk er fattige og at de ikke har noe annet meningsfylt å fylle livene sine med enn å sitte passivt og be folk om penger (Steinstad, 2013, s. 3).

I begge utdragene beskrives arbeidsløse i ordelag med klare negative konnotasjoner: *broket gruppe, fattige, passivt*. Dette peker mot et normativt aspekt, en sosial realitet hvor mennesker i jobb er mer verdt enn mennesker uten jobb, og at liv kun anses som meningsfylte om det inneholder å ha en jobb.

Et hyppig fremtredende aspekt ved datamaterialet er hvordan meningsord fremstår som vage, med diffuse betydningstilskrivelser. I datamaterialet kommer dette ofte til uttrykk ved at utsagn presenterer arbeidet som meningsfylt uten å utdype hvordan eller på hvilken måte dette skjer. Et eksempel på dette er følgende:

Hva skjer når 68-erne med sitt allerede høye alkoholinntak blir pensjonister og ikke lenger har en meningsfull jobb som får dem ut av senga om morgenen? Eller når livsledsageren deres dør og det sosiale nettverket skrumper inn? Når nye og ukjente tids- og følelsesmessige hull skal fylles? (Bramness, 2013, s. 31).

I eksemplet over fremgår det ikke av konteksten hva *en meningsfull jobb* er for noe, hva det består av eller hva det inneholder. Etter å ha presentert en meningsfull jobb som det som får mennesker *ut av senga om morgenen*, stopper beskrivelsen av konseptet, og ytringen fortsetter med noe annet. På denne måten fremstår *en meningsfull jobb* som innholdsmessig vagt. Den eneste innsikten leseren får av konseptet er relatert til *det allerede høye alkoholinntaket til 68-erne*. Det å ha en meningsfull jobb blir fremstilt som noe som motvirker enda høyere alkoholinntak. Slik får leseren et inntrykk av at en meningsfull jobb er noe positivt som står i en motsetningsposisjon til negativ livsførsel (høyt alkoholinntak). Sitatet viser hvordan *meningsfullt arbeid* fremstår som et innholdsmessig vagt begrep, med konnotasjoner til positive livsutfall.

Den løse betydningstilskrivelsen til meningsord gjør at avsender kan benytte seg av ordet i ulike kontekster. Denne egenskapen ved konseptet gjør at *meningsfullt arbeid* kan inngå som et sentralt fenomen i flere parallelle sosiale representasjoner, selv når disse virker å være i opposisjon med hverandre. Dette har sammenheng med fenomenets tatt-for-gitte innhold, som noe positivt en bør strebe etter.

6. Avsluttende diskusjon

De to temaene som tegnet seg ut i datamaterialet mitt, *å overskride seg selv* og *det iboende verdige ved arbeid*, står i opposisjon til hverandre. Det første innebærer at arbeid må bestå av et bestemt innhold for å oppleves meningsfylt. Det andre tilsier at arbeid i seg selv er meningsfylt uansett hva innholdet er. Dette temaet er tett knyttet sammen med en oppfattelse om at personer som arbeider er mer verdt enn personer som ikke gjør det. At representasjoner om meningsfylt arbeid kan være så forskjellige, muliggjøres i stor grad av at mening er et vagt begrep, og dermed kan virke i ulike kontekster. Det er også et bidragende aspekt at meningsord virker å nesten utelukkende ha positive konnotasjoner.

Som nevnt sammenfattet Rosso et al. (2010) store deler av litteraturen om mening i arbeid og kom fram til et sett med kilder og mekanismer som står sentrale i forskningen (se side 5). Mange av disse kildene og mekanismene trer også fram i min egen modell av representasjoner av meningsfylt arbeid. Kildene *selv*, *andre* og *arbeidskontekst* (Rosso et al., 2010) sammenfaller i stor grad med representasjoner på personnivå i GT-modellen, som er inndelt i *selv*, *andre* og *arbeidsmiljø*. Mekanismer som gjør at arbeid oppleves meningsfylt er inkludert under disse nivåene i min modell. De mekanismene som Rosso et al. (2010) kaller

selvfølelse, autentisitet, mestringstro, formål og tilhørighet er alle til stede under personnivået i en viss grad, med noe ulike navn. Eksempelvis er det likheter mellom mekanismen *formål* og målaspektet (underliggende selvaktelse i domenet for indre/selv, se side 20) i min modell. Mekanismen for *kulturell og interpersonlig forståelse* (Rosso et al., 2010) reflekteres på makronivået i representasjonsmodellen, gjennom kollektivt delte forståelser som viser seg i både eksplisitt og implisitt ideologi.

I denne undersøkelsen trådte et overskridelsesaspekt fram som det klart hyppigste temaet av representasjoner. Det temaet *å overskride seg selv* omhandler at meningsfylt arbeid er å drive med noe som gagnar noen eller noe utenfor en selv. Dette bærer tydelige likheter med flere litteraturbidrag som presenterer ulike versjoner av selvtransendens som et viktig aspekt ved opplevd mening, også på jobb (Duchon & Plowman, 2005; Emmons, 2005; Ashmos & Duchon, 2009; Schnell, 2009). Rosso et al. (2010) fant eksempelvis en kilde til mening i arbeid som de sammenfattet kalte *spiritualitet*. Spiritualitet fører til opplevd mening i arbeid ved at personen oppfatter det hun gjør som til tjeneste for et høyere formål. Denne kilden til mening bærer likheter med mekanismen for *transendens*, som medfører en overskridelse fra en selv mot en sammenkobling til noe større, utenforliggende personen (Schnell, 2009; Dik, Steger, Fitch- Martin & Onder, 2013). GT- undersøkelsen viser at representasjonene jeg har funnet i stor grad sammenfaller med litteraturen som eksisterer om mening i arbeid. Mine funn peker dessuten mot at det finnes en vesentlig bredde av representasjoner om hva som gjør arbeid meningsfylt. I tillegg til dette kom jeg fram til en kategori for oppgaver som oppleves meningsløse. Disse er typisk kjennetegnet ved repetitive øvelser som oppfattet nytteløse, og som ikke fordrer nevneverdige kvalifikasjoner eller egenskaper.

Et annet tema jeg fant i analysen, *det iboende verdige ved arbeid*, inneholder to aspekter. Først og fremst peker dette temaet til en utbredt representasjon om at arbeid er et gode uavhengig av dets innhold. Temaets fokus på arbeid som meningsfylt i seg selv, eller som essensielt for et meningsfylt liv, peker mot en oppfatning om at arbeid i seg selv er en kilde til mening. Emmons (2005) argumenterer likeledes for at oppnåelse/arbeid er en av fire kategorier hvor mennesker streber etter å finne mening i livet. Han understreker videre at for å oppleve mening i arbeid, må visse krav til person-arbeid-relasjonen tilfredsstilles. Følgelig vil ikke arbeidet oppleves meningsfylt om disse kravene ikke tilfredsstilles. Dette er også kjernen av motsigelsen mellom de to presenterte temaene for representasjoner i GT-modellen: Mens

det første (å overskride seg selv) indikeres at arbeidets overskridende aspekt er vesentlig for at det skal oppleves som meningsfylt, indikerer det andre at arbeid har noe iboende meningsfylt ved seg.

Denne motsetningen er relatert til temaets andre aspekt. Dette omhandler hvordan premisser som ligger til grunn i ytringer som bygger opp under temaet, virker å vise til en subtil virkning av ideologi. Tanken om at arbeid i seg selv er iboende meningsfylt eller verdifullt, kan settes i sammenheng med to relaterte ideologiske strømninger. Den ene er en globalisert ideologi som vektlegger neoliberalisme, individualisme, konsum, selvrealisering, økonomisk vekst og frihet fra andre (Nafstad et al., 2009; Carlquist & Phelps, 2014). En virkning av denne globaliserte ideologien er således et normativt krav til personer om å «realisere seg selv» og å ta ansvar for sitt eget liv (Nafstad & Blakar, 2009). Den tydelig posisjonerte kritikeren Paulsen (2012) presenterer et lignende argument i beskrivelsen av det han kaller *arbeidsideologi*. Kjernen i arbeidsideologien er et normativt imperativ om at alle *skal* arbeide, til tross for at teknologien har redusert det faktiske behovet for arbeid (Paulsen, 2012). Tar man den globaliserte ideologien med vekt på neoliberalisme og arbeidsideologi under ett, uttegner det seg et normativt mønster hvor personer skal ta ansvar for seg selv, og realisere seg selv gjennom å bidra til samfunnet ved å arbeide.

Denne koblingen av ideologiske strømningen virker dels å ligge til grunn for temaet om *det iboende verdige ved arbeid*. Eksempelvis står det i et tidligere presentert sitat at «Tiltakene ovenfor vil både nå og i fremtiden være helt avgjørende for å få folk ut i arbeid. [...] Folk skal gis mulighet til å leve et verdig og meningsfylt liv (Borch, 2013, s. 6)». I denne uttalelsen kan det skimtes en normativ idé om at det er avgjørende å «få folk ut i arbeid». I tillegg benyttes arbeid direkte i relasjon til et verdig og meningsfylt liv, noe som tilsier at personer som ikke har jobb ikke er like mye verdt som de som har det. Samlet virker uttalelsen å tilsi at 1) alle skal arbeide, og 2) alt arbeid fører til et verdig og meningsfylt liv. På denne måten ser det ut til at mening, som et nærmest udiskutabelt gode, rekrutteres inn i en arbeidsideologisk agenda om å få folk ut i arbeid, uavhengig av hva dette arbeidet inneholder. En side ved denne ideologisk befestede representasjonen, er hvordan den synes å opprettholde en sosial realitet som virker utstøtende for en gruppe mennesker. Representasjonene om at arbeid er meningsfylt uavhengig av innhold kan sees på som en hegemonisk tankegang (Augoustinos et al., 2006) som skjuler hvordan enkelte grupper i samfunnet vinner og andre taper på struktureringen av arbeidsmarkedet (Bourdieu, 1995; Weber, 2000). En sosial realitet

som er strukturert på en neoliberalistisk holdning om ansvar for eget liv, farget av en arbeidsideologisk idé om at arbeid er det som gjør et menneskets liv godt, resulterer i at mennesker som av ulike årsaker ikke kan være i arbeid blir sett ned på.

Etter min oppfatning står mening som et neoliberalistisk, arbeidsideologisk term i sterk kontrast mot det svært komplekse bildet av meningsfylde som fremstår av denne undersøkelsen. GT-analysen viser samsvar med litteratur på området som presenterer opplevelsen av mening på jobb, og ellers i livet, som en mangefasettert og positiv faktor i ens liv (Nakamura & Csikszentmihalyi, 2002; Rosso et al., 2010). Den språkpsykologiske analysen indikerer imidlertid at, når mening inkorporeres som et virkemiddel i en arbeidsideologisk agenda, tømmes begrepet fra noe av den fylde den besitter. Begrepet blir redusert til et ideologisk virkemiddel for å få folk ut i arbeid. Spesielt tankevekkende er at individene som er målgruppen for dette virkemidlet (strukturelt svakerestilte i samfunnet uten jobb) ofte blir tildelt arbeid som samtidig representeres eller oppleves som langt fra meningsfylt. Det diskursivt medierte løftet om et meningsfylt liv gjennom arbeid blir således et ideologisk verktøy for å fremme det motsatte: liv fylt av meningsløst arbeid.

Det mest utbredte av de presenterte temaene av representasjoner innebærer at arbeid i seg selv ikke er et udiskutabelt gode, men avhenger av dets innhold. Hvis arbeidsdagene kjennetegnes ved negative opplevelser er det ikke nærliggende å hevde at arbeidet fører til et meningsfylt liv. I tråd med dette stiller Jahoda (1982) spørsmålet om det er mer psykologisk fruktbart å unnvære å arbeide om arbeidsplassen tilbyr negative opplevelser: "People want to work; they need the categories of experience that employment provides; but they need them under conditions that do not diminish their human nature (Jahoda, 1982, s. 86)."

7. Litteraturliste

- Allvin, M., Aronsson, G., Hagström, T., Johansson, G., & Lundberg, U. (2011). *Work without boundaries: Psychological perspectives on the new working life*. Chichester: Wiley.
- Amundsen, I.H. & Hvidsten, I. (2013, 13.10). Ernas blå yndlinger, *Verdens Gang*, s.4.
- Antonovsky, A.(1979). *Health, stress and coping*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Antonovsky, A. (1993). The structure and properties of the sense of coherence scale. *Social Science & Medicine*, 36(6), 725-733.

- Ardichvili, A. & Kuchinke, P. (2009). International Perspectives on the Meaning of Work and Working: Current Research and Theory. *Advances in Developing Human Resources*, 11(2), 155-167.
- Arnold, K.A., Turner, N., Barling, J., Kelloway, E.K. & McKee, M.C. (2007). Transformational leadership and psychological well-being: the mediating role of meaningful work. *Journal of Occupational Health Psychology*, 12 (3), 193–203.
- Ashmos, D.P. & Duchon, D. (2009). Spirituality at work: A Conceptualization and Measure. *Journal of Management Inquiry*, 9 (2), 134-145.
- Augoustinos, M., Walker, I. & Donaghue, N. (2006). *Social Cognition An Integrated Introduction*. Oslo: Sage Publications Ltd.
- Battista, J., & Almond, R. (1973). The development of meaning in life. *Psychiatry*, 36 (4), 409-427.
- Baumeister, R.F. (1991). *Meanings of life*. New York, NY: Guilford Press.
- Becker, E. (1971). *The Birth and Death of Meaning. An Interdisciplinary Perspective on the Problem of Man*. New York: The Free Press.
- Billig, M. (1997). Discursive, rhetorical, and ideological messages. I C. McGarty & S.A. Haslam (Red.). *The message of social psychology*. (s.36-53). Oxford: Basil Blackwell.
- Blakar, R.M. (1973/2006). *Språk er makt*. Oslo: PAX Forlag A/S.
- Blakar, R.M., Nafstad, H.E., Carlquist, E., Phelps, J.M. & Rand- Henriksen, K. (2007). Ideology and Power: The Influence of Current Neo- liberalism in Society, *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 17, 313-327.
- Borch, S. (2013, 05.03). Norsk ungdom er blitt for kravstore, *Aftenposten morgen*, s.6-7.
- Bourdieu, P. (1995). *Distinksjonen*. Oslo: Pax Forlag A/S
- Bramness, J. (2013, 28.09). Utfrodrende generasjonsskifte, *Dagbladet Magasinet*, s.31.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development – experiment by nature and design*. Cambridge: Harvard University Press.
- Carlquist, E., & Phelps, J.M. (2014). Neoliberalism. I T. Teo (Red.). *Encyclopedia of Critical Psychology*. (s.1231-1237). New York: Springer.
- Cartwright, S. & Holmes, N. (2006). The meaning of work: The challenge of regaining employee engagement and reducing cynicism. *Human Resource Management Review*, 16, 199-208.
- Chalofsky, N. (2010). An emerging construct for meaningful work. *Human Resource Development International*, 6 (1), 69-83.

- Charmaz, K. (2000). Grounded theory: Objectivist and constructivist methods. I N.K. Denzin & Y.S. Lincoln (Red.). *Handbook of qualitative research* .(s.509-535). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Cieurzo, C. & Keitel, M.A.(1999). Ethics in Qualitative Research. I M. Kopala & L.A. Suzuki, (Red.). *Using Qualitative Methods in Psychology*. (s.63- 75). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Clausen, T., Burr, H. & Borg, V. (2014a). Does Affective Organizational Commitment and Experience of Meaning at Work Predict Risk of Disability Pensioning? An Analysis of Register-Based Outcomes Using Pooled Data on 40,554 Observations in Four Occupational Groups. *American Journal of Industrial Medicine*, 11.mars 2014, epub før trykk.
- Clausen, T., Burr, H. & Borg, V. (2014b). Does affective organizational commitment and experience of meaning at work predict long-term sickness absence? An analysis of register-based outcomes using pooled data on 61,302 observations in four occupational groups. *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, 56 (2), 129-135.
- Cozzolino, P.J. & Blackie, L.E.R. (2013). I Die, Therefore I Am: The Pursuit of Meaning in the Light of Death. I J.A. Hicks & C. Routledge (Red.). *The Experience of Meaning in Life. Classical Perspectives, Emerging Themes, and Controversies*. (.31-45). New York: Springer.
- Cummins, R.A., Li, N., Wooden, M., & Stokes, M. (2013). A demonstration of set-points for Subjective Wellbeing. *Journal of Happiness Studies*, 15.nov 2013, epub før trykk.
- DeVellis, R.F. (2012). *Scale development. Theory and applications*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Dik, B.J., Steger, M.F., Fitch-Martin, A.R. & Onder, C.C. (2013). Cultivating Meaningfulness at Work. I J.A. Hicks & C. Routledge (Red.). *The Experience of Meaning in Life. Classical Perspectives, Emerging Themes, and Controversies*. (s.363-377). New York: Springer.
- Duchon, D. & Plowman, D.A. (2005). Nurturing the spirit at work: impact on work unit performance. *The Leadership Quartely*, 16 (5), 807-833.
- Eagleton, T. (1991). *Ideology: An introduction*. London: Verso.
- Emmons, R.A. (2005). Striving for the Sacred: Personal Goals, Life Meaning, and Religion. *Journal of Social Issues*, 61 (4), 731-745.
- Fassinger, R.E. (2005). Paradigms, praxis, problems, and promise: Grounded theory in counseling psychology research. *Journal of Counseling Psychology*, 52 (2), 156-166.
- Frankl, V.E. (1946/2006). *Man`s search for meaning*. Boston: Beacon Press.

- Gaarder, J. & Arntzen, A. (2013, 31.05). På egen kjøp, *Dagbladet*, s.40-41.
- Gantt, E. E. (2005). Social psychology: Exploring Alternative Conceptual Foundations. I B. D. Slife, J. S. Reber, & F. C. Richardson (Red.). *Developing Critical Thinking in Psychology*. (s. 81-96). Washington, DC: APA Books.
- Glaser, B.G. & Strauss, A.L. (1967). *The discovery of grounded theory: strategies for qualitative research*. Chicago: Aldine
- Glaser, B.G. (1992). *Emergence vs Forcing: Basics of Grounded Theory Analysis*. Mill Valley, CA: The Sociology Press.
- Golafshani, N. (2003). Understanding Reliability and Validity in Qualitative Research. *The Qualitative Report*, 8 (4), 597-607.
- Guba, E. G. (1981). Criteria for assessing the trustworthiness of naturalistic inquiries, *Educational Communication and Technology Journal*, 29 (2), 75–91.
- Guba, E.G. & Lincoln, Y.S. (1994). Competing paradigms in qualitative research. I N.K. Denzin & Y. S. Lincoln (Red.), *Handbook of qualitative research*. (s. 509–536). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Guest, G., MacQueen, K.M. & Namey, E.E. (2012). *Applied Thematic Analysis*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Guevara, K. & Ord, J. (1996). The search for meaning in a changing work context. *Futures*, 28 (8), 709-722.
- Hagesæther, P.V. (2013, 25.07). Færre velger byggfag, *Aftenposten*, s.6.
- Heath, H. & Cowley, S. (2004). Developing a grounded theory approach: a comparison of Glaser and Strauss. *International journal of Nursing Studies* 41, 141-150.
- Hoffengh, S. (2013, 26.10). Krig og kjærlighet, *Dagsavisen*, s.22-25.
- Hordnes, L.I. (2013, 24.10). Brukerråd skal gi Nav tilbakemelding, *Jarlsberg*, s.3.
- Hurum, E. (2013, 18.03). «Frier kan vi bare drømme om», *Aftenposten morgen*, s.18.
- Jacobsen, R.S. (2013, 21.10). Hertet banker for bygda, *Østlands- posten*, s.26-27.
- Jahoda, M. (1982). *Employment and unemployment: a social- psychological analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Johansen, R.V. (2012, 29.12). Mange undervurderer hvor sterke følelser penger vekker, *Aftenposten morgen*, s.2-3.
- Jørgensen, M. W. & Philips, L. J. (2010). *Diskursanalyse som teori og metode*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.

- Karlsen, K. (2012, 22.12). Burde vært like mektig som Flåthen, *Dagbladet*, s.25.
- Kashdan, T.B., Biswas-Diener, R., & King, L.A. (2008). Reconsidering happiness: The costs of distinguishing between hedonics and eudaimonia. *The Journal of Positive Psychology*, 3(4), 219-233.
- Keilhau, L. (2013, 27.04). Mann for sin Munch, *Aftenposten morgen*, s.14.
- Kelle, U. (2005). "Emergence" vs. "Forcing" of Empirical Data? A Crucial Problem of "Grounded Theory" Reconsidered. *Forum: Qualitative Social Research*, 6 (2), Art. 27.
- Keyes, C.L.M., Shmotkin, D. & Ryff, C.D. (2002). Optimizing Well- Being: The Empirical Encounter of Two Traditions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82 (6), 1007-1022.
- Kjærstad, J. (2013, 29.08). Norge: Fra DNA til DNB, *Aftenposten*, s.4-5.
- Klinger, E. (2012). The search for meaning in evolutionary perspective and its clinical implications. I P. T. P. Wong (Red.), *The human quest for meaning: Theories, research, and applications*. (s. 23-56). New York: Routledge.
- Larvik, R. & Ness, E. (2013, 25.10). Ikke ta fra dem frokosten!, *Østlands- posten*, s.10.
- Linell, P. & Gustavsson, L. (1987). *Initiativ och respons. Om dialogens dynamik, dominans och koherens*. Linköping: Tema Kommunikation.
- Lips-Wiersma M. (2002). The influence of spiritual "meaning-making" on career behavior. *Journal of Management Development*, 21(7), 497–520.
- Lundgaard, H. (2013, 09.12). Lov og uorden, *Aftenposten morgen*, s.36-38.
- Mason, J. (2002). *Qualitative Researching*. London: Sage.
- Moe, H. T. (2013, 09.06). Produktivitetens fiende, *Aftenposten*, s.6.
- Moscovici S. (2001). "Why a Theory of Social Representations?". I Deaux K., Philogène G. (Red), *Representations of the Social* (s.8-35). Oxford: Blackwell.
- Nafstad, H. E. (2005). Assumptions and Values in the Production of Knowledge. Towards an Area Ethics of Psychology and the Social Sciences. I C. Katulushi & S. Robinson (Red.), *Values in Higher Education*. (s. 150- 158). Leeds: Aureus & the University of Leeds.
- Nafstad, H.E. & Blakar, R.M.(2009). Ideologier om fellesskapsordninger i en nyliberalistisk tid. I Nafstad, H.E. & Blakar, R.M (Red.), *Fellesskap og individualisme*. Oslo: Gyldendal.
- Nafstad, H.E., Blakar, R.M., Carlquist, E., Phelps, J., & Rand- Hendriksen, K. (2009). Globalization, neo-liberalism and community psychology. *American Journal of Community Psychology*, 43 (1), 162-175.

- Nakamura, J. & Csikszentmihalyi, M. (2002). The Construction of Meaning Through Vital Engagement. I C. Keyes & J. Haidt (Red.), *Flourishing* (s. 83-104). Washington, DC: American Psychological Association Books.
- Nelson, G., & Prilleltensky, I. (2010). *Community Psychology in Pursuit of Liberation and Well-being*. United Kingdom: Palgrave Macmillan.
- Netland, M. (2009). M-ordet. *Tidsskrift for norsk psykologforening*, 46(6), 604-605.
- NTBTEKST. (2013, 16.10). *Kristin Halvorsen sier farvel til politikken*, hentet 08.11.2013 fra www.retreiever.no.
- Paulsen, R. (2012). *Arbeitssamhället: Hur arbetet överlevde teknologin*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Pidgeon, N. (1996). Grounded theory: Theoretical background. I J.T.E. Richardson (Red.), *Handbook of qualitative research methods for psychology and the social sciences* (s. 75-85). Malden: BPS Blackwell.
- Ponterotto, J.G. (2005). Qualitative research in counseling psychology. A primer on research paradigms and philosophy of science. *Journal of Counseling Psychology*, 52 (2), 126-136.
- Ponterotto, J.G. (2010). Qualitative Research in Multicultural Psychology: Philosophical Underpinnings, Popular Approaches, and Ethical Considerations. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 16 (4), 581-589.
- Prestegård, S. & Kristiansen, B.S. (2013, 24.01). Åtte vonde dager for Jens, *Dagbladet*, s.16-18.
- Raaen, L. & Steen, S. (2013, 19.10). – I starten var det vanskelig, *Bergens Tidende*, s.22-25.
- Reber, J. S. & Osbeck, L. M. (2005). Social Psychology. Key issues, Assumptions, and Implications. I *Critical Thinking about Psychology* (s.63-79). Washington, DC: American Psychological Association.
- Rommetveit, R. (1972/2000). *Språk, tanke og kommunikasjon. Ei innføring i språkpsykologi og psykolingvistikk*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Rosso, B.D., Dekas, K.H. & Wrzesniewski, A. (2010). On the meaning of work: A theoretical integration and review. *Research in Organizational Behavior*, 30, 90-127.
- Ryan, R.M. & Deci, E.L. (2001). On Happiness and Human Potentials: A Review of Research on Hedonic and Eudaimonic Well-Being. *Annual Review of Psychology*, 52, 141–166.
- Ryan, R., Huta, V., & Deci, E.L. (2008). Living well: a self-determination theory perspective on eudaimonia. *Journal of Happiness Studies*, 9, 139-170.

- Ryff, C., & Keyes, C. (1995). The structure of psychological well-being revisited. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69 (4), 719–727.
- Ryff, C. & Singer, B. (2008). Know thyself and become what you are: a eudaimonic approach to psychological well-being. *Journal of Happiness Studies* 9 (1), 13-39.
- Schnell, T. (2009). The Sources of Meaning in Life Questionnaire (SoMe): Relations to demographics and well-being. *The Journal of Positive Psychology*, 4(6), 483-499.
- Schnell, T., Höge, T., & Pollet, E. (2013). Predicting meaning in work: Theory, data, implications. *The Journal of Positive Psychology*, 8 (6), 543-554.
- Seligman, M.E.P. & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive Psychology. An Introduction. *American Psychologist*, 55(1), 5-14.
- Shenton, A.K.(2004). Strategies for ensuring trustworthiness in qualitative research projects. *Education for Information*, 22(2), 63–75.
- Skjervold, H., Aale, P.K. & Hurum, E. (2013, 16.03). Slik lever en fortapt generasjon, *Aftenposten morgen*, s.24-28.
- Steger, M. F., Frazier, P., Oishi, S., & Kaler, M. (2006). The Meaning in Life Questionnaire: Assessing the presence of and search for meaning in life. *Journal of Counseling Psychology*, 53(1), 80–93.
- Steinstad, R. (2013, 24.10). Romfolket, tiggerne og vi, *Telemarksavisa*, s.3.
- Storløyken, S. (2013, 15.10). Sikrer rent vann, *Oppland Arbeiderblad*, s.14.
- Strauss, A. & Corbin, J. (1998). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. London: Sage.
- Stølan, H.D. (2013, 28.07). – Norway Cup er et eventyr, *Dagbladet*, s.26-27.
- Sullivan, S. C. (2006). The work-faith connection for low-income mothers: A research note. *Sociology of Religion*, 67(1), 99–108.
- Sullivan, D., Kosloff, S. & Greenberg, J. (2013). A Terror Management Perspective on the Creation and Defense of Meaning. I J.A. Hicks & C. Routledge (Red.). *The Experience of Meaning in Life. Classical Perspectives, Emerging Themes, and Controversies* (s.17-30). New York: Springer.
- Wad, J. (2013, 22.10). Kortreist, økologisk og helt rettferdig!, *Handelsbladet FK*, s.39.
- Weber, M. (2000). *Makt og byråkrati*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Willig, C. (2009). *Introducing Qualitative Research in Psychology*. Berkshire: Open University Press.

Wong, P.T.P. (1998). Implicit theories of meaningful life and the development of the Personal Meaning Profile. I P.T.P. Wong & P.S. Fry (Red.), *The human quest for meaning: A handbook of psychological research and clinical applications* (s.111-140). Mahwah, NJ: Erlbaum.

Yalom, I.D.(1980). *Eksistentiel psykoterapi*. København: Hans Reitzels Forlag.

Østtveit, K. (2012, 01.12). Hun er bare fire gammel, *Dagbladet Magasinet*, s.34-41.